

Een terugblik op Timor en Onderhoorigheden,

DOOR

J. H. P. E. KNIPHORST.

III.

DE ONDERHOORIGHEDEN.

(Historisch en Economisch).

(Slot).

Na Soemba c. a., zullen wij ons nu in de eerste plaats eenige oogenblikken met de afdeeling Larantoea moeten bezighouden, om daarna ten slotte nog een laatsten vluchtigen blik te werpen op de afdeeling Rotti en Savoe. Na hetgeen wij onder Timor ook reeds over Larantoea hebben aangestipt, kunnen wij nu bijzonder kort zijn.

Eerst omstreeks het begin van 1853 kwam Larantoea, en dat wel ten gevolge eener voorloopige overeenkomst, door den heer C. F. Goldman als kommissaris van het Nederlandsche gouvernement, gesloten, onder ons direct gezag, dus nog vóór het op 6 October 1854 te Lissabon gesloten traktaat, dat aanvankelijk, zooals de meeste lezers zich zeker nog zullen herinneren, door de Nederlandsche volksvertegenwoordiging verworpen, eerst op 20 April 1859 kon worden afgekondigd.

Waar het voor Nederland gold, de onverdeelde souvereiniteit over het zeker zeer belangrijke en groote eiland Flores zich te verzekeren, is dat vooruitloopen door de regeering te Batavia op het definitief nog met Portugal te sluiten traktaat, uit een staatkundig oogpunt daarom reeds zeer begrijpelijk.

In Augustus 1853, dus nog maar zeer kort na die feitelijke overgaaf van het oostelijk gedeelte van Flores, bezochten wij, aan boord van het stoomschip Etna, Larantoeka, waar de Portugeezen waren gevestigd geweest, en toen reeds de Hollandsche driekleur door een kleine bezetting werd beschermd. Hetgeen wij daar toen aantroffen: een weinig betekenend fortje en de onaanzienlijke bouwvallen van een houten bedehuis, waaronder nog een altaartje dat duidelijk zijne vroegere bestemming verried, gaf ons toen den indruk dat de koop prijs van 80 mille, waarvoor de ontruiming van dat plaatsje was verkregen, natuurlijk uit een zuiver materieel oogpunt beschouwd, eer nog te hoog dan te laag mocht heeten.

Onder de onderhoorigheden van Larantoeka behoort nu ook het op de noordkust van Flores gelegen Geliting. In een diepe inham, waardoor het oostelijk gedeelte van Flores als het ware een schiereiland vormt, ligt Geliting op de smalle landtong, waardoor het nauwelijks twee geografische mijlen van het op de zuidkust gelegen Sika verwijderd is. Het tusschen liggende terrein is echter bergachtig en recht zuid van Geliting verrijst zelf een vulkaan, goening Nanga Toba geheeten, die nog altijd in werking schijnt.

Van de hand van den heer J. N. Vosmaer, komt in het Tijdschrift voor de Indische Land-, Taal- en Volkenkunde¹⁾, van dat plaatsje, een „beknopt bericht” voor, dat hij den 21sten Juni 1860, door een kort bezoek, in de gelegenheid was eenigszins van naderbij te leeren kennen. Ter orienteering van belangstellenden, ook in een gedeelte van den Archipel dat voor de meesten niet veel meer nog dan een „terra incog-

1) Deel XI.

nita" kan zijn, aarzelen wij niet ook er hier nog enkele bijzonderheden uit te releveeren. Van Geliting, het plaatsje zelf, zegt hij, dat het een zeer armoedig en onooglijk aanzien heeft. De huizen zijn er echter vrij geregeld en ruim gebouwd. In overeenstemming met den Makassaarschen bouwtrant opgetrokken, hebben zij een omwanding van gevlochten bamboes, en zijn met alang-alang gedekt.

„De kampong ligt besloten tusschen eenen van klipsteen opgetrokken ringmuur, daargesteld tegen de aanvallen van de bewoners der in de nabijheid gelegen kampong Mauwari, waarmede Geliting steeds in onmin leeft en eenigen tijd geleden hen over het gebergte naar Sika heeft verjaagd. De inwoners van Mauwari zijn christenen van Portugesche afkomst en de roomsch katholieke godsdienst belijdende.”

„De reden van deze ongeregeldheid vond aanleiding in verscheidene schuldvorderingen, welke Geliting van de opgezetenen van Mauwari te innen had, ter sommen van f 500, f 800, f 1000 enz.”

„De Gelitingers vielen daarvoor gestadig de Mauwarezen lastig, zoodat het eindelijk zoo ver liep, dat zij elkander den oorlog verklaarden en de Mauwarezen, het onderspit delvende, de vlugt naar hun primitief woonoord Sika namen.”

„Deze christenen hadden zich te Mauwari nedergezet om aldaar padi, djagong en klappertuinen aan te leggen en zout te maken. Bij gelegenheid hunner verjaging van daar, zijn alle huizen verbrand, zoodat deze kampong thans niet meer bestaat.”

„De kampong Geliting telt om en bij 30 huizen en 300 inwoners, en de kampong Bolong, grenzende aan Geliting, 25 huizen en 300 ingezetenen.”

„Beide kampongs zijn omring van klapper- en pisang-boomen.”

„De bewoners van Geliting zijn gemengd, bestaan uit Markassaren, Saleijerezen, Boeginezen, Bimanezen en Badjorezen.”

Volgens Vosmaer zou Geliting, toen slechts een vijftigtal

jaren geleden, gesticht zijn, door de voorouders van zekeren Saleijerees, Daeng Mengameng, welke zich daar neergezet zouden hebben en begonnen zijn tuinen aan te leggen. De hooger genoemde volkstammen, die nu ook al spoedig als handelaars kwamen opdagen, zouden zich daar verder met die coloniëten vermaatschappij en tot de gemengde bevolking aanleiding hebben gegeven.

Sprekende van de gesteldheid van den bodem rondom Geliting, zegt hij dat het land bergachtig en vulkanisch is en dat er op sommige plaatsen een vetten grond wordt aangetroffen, die hem voor de koffieteelt en ook voor andere cultures zeer geschikt maakt. Ook zouden er zeer goed sawah's kunnen worden aangelegd, daar tusschen de kampong en de voet van het gebergte een onafzienbare vlakte bestaat, die hiervoor alle gelegenheid aanbiedt. Indien men er nog niet toe overgegaan was, dan moest dit toegeschreven worden aan de omstandigheid, dat er geen karbouwen waren om het land te beploegen en de noodzakelijkheid de bewoners er ook niet toe dwong, vermits er tuinpadi in genoegzame hoeveelheid, en tot den geringen prijs van f 1 per pikol, was te bekomen.

De oorspronkelijke bewoners van het land, zegt hij, zijn geen andere dan de Mangarijers. De bergbewoners in de nabijheid van Geliting, bezoeken deze plaats om er hunne olie, katoen, tamarinde, obi's en djagong te verkoopen en indien hunne diensten bij aankomst van handelsvrouwen als koelies worden gevraagd, zich als zoodanig voor een parang of eenig kleedingstuk te verhuren. Ook de Gelitingers zelve, maken niet zelden van hunne diensten gebruik.

Wat Geliting als handelsvestiging beteekende, kan uit de volgende opgaven worden opgemaakt.

„De jaarlijksche invoer te Geliting bestaat ongeveer in de volgende artikelen en geldswaarde, als:

25 kisten geweren	f	12	per stuk,
10 pikols kruid	„	70	de pikol,
5000 parangs	„	0.50	per stuk,
4 pikols koralen	„	150	de pikol,
4 „ olifantstanden	„	600	„ „
10 kodie's europeesche lijnwaden	„	25	de kodie,
100 „ inlandsche „	„	40	„ „
5 „ europeesche doeken	„	8	„ „
40 bollen amfoen	„	60	per bol.

„De voortbrengselen en uitvoer van Geliting bestaan hoofdzakelijk in tamarinde (waarvan geheel Makassar voorzien wordt), ruwe katoen, tabak, olie, tripang en karet.”

Door een 32 tot 55tal prauwen, zegt hij, wordt uit Geliting 's jaarlijks uitgevoerd:

800 pikols kapas	f	4	de pikol,
8000 „ tamarinde	„	0.50	„ „
400 „ tabak	„	5	„ „
400 „ olie	„	6	„ „
300 „ tripang	„	20	„ „
3 „ karet	„	400	„ „

In de maanden Augustus en September heeft de drukste handel op Geliting plaats, als wanneer de handelaren in vijf dagen hunne prauwen gelost en weder geladen hebben. Zij slaan bij aankomst in de nabijheid van het strand een loods, gedekt met alang-alang, op, bergen daarin hunne lading en wachten nu de komst der Mangaryers met hunne waren uit het gebergte af.

„Van den uitvoer heft de Sabandar de volgende regten, als:

Van kapas	30	duiten de pikol,
„ tabak	60	„ „ „
„ olie	60	„ „ „
„ tripang en karet 5 $\frac{0}{10}$.		

„De gangbare muntspecie is alleen oude dubbeltjes met de inscriptie Hollandia, Zeelandia, Utrecht en West-Friesland,

berekend de 8 stuks tegen f 1 zilver, dus 4 stuivers korting, doch worden niet uitgevoerd."

Onder de voortbrengselen kunnen ook nog geacht worden te behooren, de volgende houtsoorten: katoending, bajang, tjampaga en nani. Andere bruikbare houtsoorten worden er niet gevonden.

Ziedaar het belangrijkste wat de heer Vosmaer ons omtrent Geliting mededeelt.

Blijkens het koloniaal verslag van 1875, waren er ook toen reeds geruimen tijd geleden, oneenigheden gerezen tusschen den radja van Larantoea en het hem schatplichtige Geliting en dat wel ter zake van het niet opbrengen der verschuldigde belasting, het zich schuldig maken aan knevelarijen jegens het bergvolk en het drijven van slavenhandel. Het gelukte den resident, door zich in persoon naar Geliting te begeven, die moeilijkheden te vereffenen en zonder veel moeite verkreeg hij de belofte, dat voortaan de opbrengst hunner belasting, à f 2.50 per huisgezin, geregeld zou worden voldaan en de uitlevering van eenige belhamels die zich aan de evengenoemde overtredingen hadden schuldig gemaakt. Deze werden nu ook naar Koepang overgevoerd om aldaar te recht te staan. Den radja van Larantoea, die met eenig volk over land ook naar die plaats was getrokken, bleef nu slechts de taak over, om nog een paar voortvluchtigen op te sporen, waartoe hem toen nog een kruisboot ter beschikking werd gesteld.

Indien de opgaven van den heer Vosmaer in alle opzichten vertrouwen verdienen dan zou in de laatste 15 jaar de betekenis van Geliting niet weinig zijn vooruitgegaan, daar, volgens het genoemd verslag, de neerzetting der Gelitingers met de bijbehorende kampongs Balong-Balong en Bebien, reeds tijdens het bezoek van den resident ruim 200 huisgezinnen telde.

Maar niet alleen dat er oneenigheden ter Noordkust van Flores waren te vereffenen, ook bestond er verschil tusschen Larantoea en het op de Zuidkust gelegen Sika. Zooals wij uit het „Kort berigt" van Vosmaer reeds hebben kunnen op-

merken bezat Sika een christenvolkplanting, Maumeri geheeten, niet ver bewesten Geliting aan het noorderstrand van Flores. Volgens een in 1865 gemaakte grensregeling van het gebied van den sultan van Bima en dat van den radja van Larantoeke, werd Maumeri als grensplaats beschouwd tot het gebied van het Larantoekeasche te behooren en het geheele landschap Sika daarbij ingedeeld. Hiertegen nu is Sika in verzet gekomen, onder bewering dat het gedurende de Portugeesche souvereiniteit steeds een onafhankelijk rijk is geweest.

Hoe dit verschil, dat bij den resident in onderzoek was, later is opgelost, vernemen wij niet uit de koloniale verslagen van de eerstvolgende jaren. Eerst uit dat van 1880 blijkt het hoe eigenlijk de vork in den steel zat. „Een paar andere radja's aan de zuidkust van Flores, die van Sika en Poga (Paga) oostelijk van Endeh gelegen en tot de onderafdeeling van Larantoeke behorende, werden er in het afgelopen jaar door den gezaghebber van Larantoeke zonder veel moeite toegebracht, om de Portugeesche vlag, die zij ook na de bij ons traktaat met Portugal (Indisch Staatsblad 1860 n°. 111) getroffen grensregeling nog waren blijven voeren, tegen de Nederlandsche vlag te verwisselen. In October 1879 werd op beide plaatsen onze vlag plegtig geheschen, in tegenwoordigheid van genoemden gezaghebber en van de posthouders van Maumerie (Noord Flores) en van Trong op Adonare (Soloreilanden).

Onze souvereiniteitsuitbreiding, of wil men liever bevestiging, bepaalde zich niet alleen hiertoe. „De radja van Nita, een groot landschap met 52 kampongs in Midden-Timor, verzoekt uit eigen beweging in het bezit van eene Nederlandsche vlag te worden gesteld. Onderscheidene hoofden in het binnenland van Oost- en Noord-Flores, o. a. de radja van den in die streken zeer gevreesden heidenschen stam Lioe, werden door onze ambtenaren aanvankelijk niet zonder goed gevolg aangespoord om zich op de koffijcultuur toe te leggen en daartoe van jonge plantjes (Liberia en andere soorten) voorzien.”

Blijkens datzelfde koloniaal verslag ('80) zag het er in eigen-

lijk Larantoeka, in den laatsten tijd minder gunstig uit en waren Lawahala en zeven andere heidensche kampongs achter den Ilimandiri tegen den christenradja van Larantoeka in opstand gekomen. Zij bedreigden zijn hoofdplaats Posto, waar ook de gezaghebber en de roomsch-Katholieke geestelijken ¹⁾ gevestigd zijn. „Reeds sedert lang moet het een grief der bergbevolking zijn dat hare heidensche plegtigheden door den radja niet meer in eere worden gehouden, hetgeen zij aan den invloed der Europesche geestelijken toeschrijft. Nadat zich herhaaldelijk opstandelingen in den omtrek van Posto hadden vertoond en enkele moorden door hen bedreven waren, is het in de eerste dagen van Mei ('80), bij Wainbalong tot een treffen tusschen de berg- en de strandbewoners gekomen, waarbij de laatsten 4 gesneuvelden en 16 gewonden hebben bekomen. Intusschen zijn van bestuurswege maatregelen genomen ter bescherming van Posto. Van uit Koepang is in April ll. een gewapende boot ter beschikking van den gezaghebber gesteld, terwijl in Mei een der oorlogschepen uit de wateren van Celebes tijdelijk naar den Timor-Archipel is opgeroepen. Bovendien zouden een 15tal pradjoeirts (gewapende politiedienaren) onder een geschikten onderofficier van Koepang naar Posto worden afgezonden en werd ook het noodige verrigt om den gezaghebber van geweren en munitie te voorzien ter verstrekking aan de welgezinde bevolking van Larantoeka.”

De Roomsch-Katholieke geestelijkheid kan tevreden zijn. Zooals hieruit toch blijkt, heeft het der Indische regeering te Batavia niet aan empressement ontbroken, om die missie te Larantoeka, in dat oude glanspunt van hare werkzaamheid in den Oost-Indischen Archipel, in bescherming te nemen tegen de haar vijandig gezinde heidensche bevolking van achter de Ilimandiri.

1) Behalve uit twee pastoors, bestond het toen te Posto gevestigd personeel der Roomsch-Katholieke missie van Larantoeka, nog uit 2 geestelijke broeders en 6 nonnen.

Dat in die dagen, Larantoeke der regeering te Batavia werkelijk zeer ter harte ging, kan ook daaruit blijken, dat zij nog een posthouder te Maumeri — een christengemeente waarop wij zoo even reeds wezen — plaatste. Deze plaatsing, zegt de verslaggever, vond bij de hoofden dier streek veel bijval, voornamelijk, omdat zij zich nu beschermd achtten tegen de aanmatigingen van den radja van Larantoeke, die er vaak op uit was hen als zijn onderdanen te beschouwen, terwijl zij alleen aan het gezag van Sika onderworpen waren. Zooals nu hieruit blijkt is het verschil, dat, zooals we vroeger reeds opmerkten, tusschen den radja van Larantoeke en van Sika over het bezit van Maumeri was gerezen, alzoo ten gunste van laatstgenoemde beslecht.

Uit het koloniaal verslag van een jaar later ('81) vernemen wij, dat de strijd tusschen de berg- en strandvolken te Larantoeke ook nog het volgende jaar werd voortgezet, zonder echter in omvang toe te nemen. Beide partijen schenen te weifelen om tot een beslissend treffen over te gaan; als schoorvoetende trok men af en toe tegen elkander op en men stelde zich tevreden wanneer aan de tegenpartij kleine verliezen waren toegebracht. De overal met het oog op de veiligheid van de Roomsche-Katholieke missie te Larantoeke, van bestuurswege genomen voorzorgsmaatregelen, zegt het koloniaal verslag, konden dan ook omstreeks Juni reeds gedeeltelijk opgeheven worden. Daar echter de spanning tusschen de berg- en strandkampongs nog steeds voortdurende, bleef het bestuur ijverig in de weer om de partijen tot een schikking te bewegen, doch eerst in den aanvang van 1881 is de radja er toegebracht kunnen worden zijnerzijds eenige concessiën te doen, die hoop geven dat eerlang de goede verstandhouding tusschen Larantoeke en de bergkampongs zal hersteld worden. „Door den resident, die zelfs met de hoofden van het bergvolk besprekingen heeft gehad, is niets ontdekt wat het vermoeden zou kunnen wetten, dat de invloed der Europeesche geestelijken op den Christen-radja aanleiding tot diens geschillen met het heidensche bergvolk zou kunnen geven.”

De laatste, door ons aangehaalde zinsnede, klinkt wel eenigzins vreemd. Of heeft de verslaggever zich misschien bezorgd gemaakt, dat de geschillen tusschen de berg- en strandkampongs aldaar, wel eens zouden kunnen worden toegeschreven aan te vergedreven ijver bij de propagandisten der roomsch-katholieke missie en gemeend deze mingewenschte gevolgstreking reeds daarom bij voorbaat te moeten ondervangen? Doch wat hier ook moge hebben gegolden, indien de Indische regeering hierin niet in verzuim is geweest, had dunkt ons de verslaggever, indachtig aan het: *qui s'excuse s'accuse*, beter gedaan dat punt niet nader te releveeren en dit te meer niet, daar ook elders in den Timor-Archipel, geheel buiten den invloed der propaganda, genoeg geschillen tusschen de berg- en strandbewoners voorkomen, om zoodanige opvatting uit te sluiten.

De verwachting dat de spanning tusschen de strand- en bergbevolking spoedig geheel zou bedaren, bleek intusschen ijdel. Een onvoorzichtige daad van eenige bewoners der strandkampong Waibalong in Februari van 1882, was voldoende de oude vijandschap weder op nieuw aan te wakkeren; en beducht voor de veel machtiger bergbevolking zochten vele strandbewoners hun heil in de vlucht. Daar het ligt mogelijk was, zegt het verslag nu verder, dat deze lieden, die naar alle zijden uitweken, eene schuilplaats zouden zoeken op het door de Europeanen bewoonde terrein, waar ook de posthouder is gevestigd, en deze daardoor in moeilijkheden met het bergvolk zou kunnen komen, zijn van bestuurswege twee gewapende booten, met een 12tal politiedienaren, onder bevel van een inlandschen onderofficier, naar Posto gezonden, terwijl tevens een 40tal geweren met amunitie ter beschikking van den posthouder zijn gesteld."

Blijkbaar pleit ook hier de verslaggever weder verzachtende omstandigheden. Vanwaar anders die zekere bezorgheid om ook hier de roomsch-katholieke missie geheel buiten het geding te houden? Zij toch ook had belang bij, en recht op bescherming tegen de woeste bergbewoners.

Uit het koloniaal verslag van '83 vernemen wij nog dat in den loop van 1882 een gunstige omkeer in de Larantoekasche verwikkelingen is gekomen en wel in die mate dat de civiel gezaghebber te Posto er toe kon overgaan om reeds in Juli '82 de derwaarts gedetacheerde gewapende politiemacht en de verstrekte geweren naar Koepang terug te zenden. „Sedert,” zegt echter het verslag verder, „zijn weder af en toe door het bergvolk kleine ongeregeldeheden gepleegd, zoodat tot geruststelling van de leden der roomsch-katholieke missie in Larantoeke, de stationeering van eene gewapende boot voorloopig blijft gehandhaafd.”

In Maart 1883 kwam eerst de verzoening tusschen de strijdvoerende partijen tot stand en wel met dat gevolg, zegt de courant, dat den 25sten Maart passer gehouden werd te zamen met het bergvolk en op den 27sten daaraanvolgende waren reeds vele bergbewoners en een paar hunner hoofden van achter de Ilimandiri te Larantoeke, om met de strandbewoners aldaar handel te drijven. In verband hiermede kunnen de zoolang aldaar geheerscht hebbende oneenigheden als geëindigd worden beschouwd.”

Wij zijn hiermede aan het einde onzer beschouwingen over Larantoeke. Alleen rest ons nog een korte mededeeling, in de Indische bladen opgenomen, betreffende deze afdeeling te releveren. „Naar men ons mededeelt is de posthouder van Moumeri (Timor) S. C. Smissaert in zijn betrekking geschorst. Toen de resident van Timor op inspectiereis te dier plaatse kwam, verklaarden drie radja's niet langer met genoemden posthouder te doen te willen hebben en beweerden zelfs, dat hij een radja den raad zou hebben gegeven een ander radja te gaan beoorlogen: zullende de Compagnie hem, zoo noodig wel een beetje helpen”¹⁾.

Wie, die nu nog zou durven twijfelen aan het nut van zoodanige ambtenaren van minderen aanleg!!

1) Zie o. a. Het Vaderland van 4 December 1884, n°. 287.

Onder de onderhoorigheden van Larantoea, behooren ook de Solor- en Alloreilanden. Wat de eerstbedoelde eilandgroep aangaat, in straat Lomblen had zich in November 1872 een geval van zeeroof voorgedaan. Door de strandbewoners van het onder Adonare behorende gedeelte van Lomblen werd namelijk eene met acht koppen bemande Boetonnesehe prauw onder Nederlandsche vlag afgeloopen en de bemanning gedeeltelijk vermoord of gevangen genomen. De sengadja van Adonare, door drie dezer gevangen, welke ontvlucht waren, van het voorgevallene onderricht, zond een persoon naar de betrokken kampong om onderzoek te doen en de overige gevangenen op te eischen. Deze zendeling werd daar echter op smadelijke wijze ontvangen. Daar de sengadja niet bij machte was de schuldigen te straffen, riep hij dan nu ook de hulp in van het gouvernement. De regeering besloot daarop den vorst van Adonare met eenige maritime macht, en voor het overige met hulptroepen van Timor of de Solor-eilanden, te ondersteunen, zoodra voor dat doel een stoomschip kon worden aangewezen.

Met het oog op de toen pas in vollen gang zijnde Atjehsche verwickelingen, viel hier aan in den eersten tijd echter niet te denken. Deze zaak bleef dan ook hangende en eerst uit het koloniaal verslag van twee jaar later (1875) vernemen wij op welke inhumane, en met alle begrippen van moderne oorlogvoering strijdige wijze, zij toen werd afgedaan.

„Aan de noordkust van laatstgemeld eiland (Lomblen) werden een paar aan Adonare onderhoorige, tegen den berg Lawotolok gelegen kampongs, die zich hadden schuldig gemaakt aan strandroof enz. (verg. het verslag van 1873, blz. 26) door den sengadja (vorst) van Adonare, met behulp van een paar andere radja's, getuchtigd. Tijdens de operaties lag de gouvernementstoomer Anjer voor Lawotolok geposteed, doch de gezaghebber bepaalde zich tot het wisselen van enkele schoten met gewapenden die zich aan den wal vertoonden, zonder dat dit echter aan een van beide zijden nadeel toebragt.”

„De gezamenlijke magt tegen Lawotollok bestond uit 600 Timorezen van Amfoang en 1000 a 1500 man eigen troepen der radja's. De operatiën waren van korten duur, daar de hoofdkampong, toen de Timorezen deze overvielen, door de vlgtende bevolking al spoedig werd prijsgegeven, en eene hooger gelegene kampong, waarheen zij zich den volgenden dag begaven, ontruimd werd bevonden. Het is later gebleken dat de ruwe Timorezen, die bij deze gelegenheid in 't geheel 132 koppen moeten bemagtigd hebben, ook vele weerloozen gedood hadden. De resident is er op bedacht om bij volgende inlandsche expeditiën dergelijke gruwelen zooveel mogelijk te voorkomen, voornamelijk door geen Timorezen, maar Rottinezen of Savoenezen te doen bezigen, die minder wreedheid aan den dag leggen.”

Aldus het laconisch verhaal van de bestraffing der medeplichtigen aan het afloopen der met acht koppen bemande Boettonnesche prauw in straat Lomblem, toen reeds twee jaar geleden.

Het is niet dan schoorvoetend en met grooten weezin, dat wij op dit Timoreesche schandaal op nieuw de aandacht vestigen ¹⁾: Maar waar het, zooals hier, een feit geldt, dat griller dan ooit het onvoldoende, van de door de heeren Van Rees en De Waal met zooveel andrang aanbevolen staatkunde van onthouding voor de buitenbezittingen in 't licht stelt, zouden we meenen der waarheid ontrouw te zijn, indien wij er ook thans nog niet een oogenblik bij stil stonden.

„Het is later gebleken dat de ruwe Timorezen, die bij deze gelegenheid in 't geheel 132 koppen moeten hebben bemagtigd, ook vele weerloozen hebben gedood.”

Is het duidelijk? Ter bestraffing van een zeerooversfeit, toen reeds twee jaren geleden voorgevallen, werden niet alleen 132 koppen gesneld, maar ook vele weerloozen gedood en

1) In onze Historische schets van den zeeroof in den O. I. Archipel, hadden wij reeds de gelegenheid dit feit te illustreeren. Zie Tijdschrift voor het zeewezen, 1877, blz. 295.

dat wel gedekt door de Nederlandsche vlag van een gouvernements stoomschip en daardoor, natuurlijk in 't oog van den inboorling, met de sanctie van de Nederlandsch-Indische regeering!

Dit verhaal dat wij in al zijn cynischen eenvoud hier hebben terug gegeven, en dat bij eenig nadenken, een ieder de tranen in de oogen moet persen, werd der Nederlandsche volksvertegenwoordiging reeds den 17den September officieel ter kennis gebracht; dus nog voor de behandeling der Indische begroting. Toch is niet één lid opgestaan om inlichtingen te vragen omtrent een sneltocht, waarvan de wildste Dayaksche stammen op Borneo zouden hebben gewaterland. Of is zij toen van het denkbeeld uitgegaan, dat der beleedigde menscheid bij den sneltocht te Lawotollok, reeds door de Nederlandsch Indische regeering genoeg voldoening was gegeven met haren toenmaligen lasthebber te Timor kort daarop uit den dienst te ontslaan? Misschien; maar dan moet het ons toch van 't hart, dat het in ieder geval raadselachtig blijft, waarom toen niet één lid van de Nederlandsche volksvertegenwoordiging het noodig heeft geacht revisie te vragen van een vonnis, dat zeker bij een nader en onpartijdig onderzoek, zou gebleken zijn veel meer, het met alle beginselen van een deugdelijk beheer strijdige beleid der Indische regeering te hebben moeten treffen, dan haren representant te Timor, die met de ter zijner beschikking gestelde middelen, niet in staat bleek een loop van gebeurtenissen, bij eene vijandige ontmoeting van twee ruwe volkstammen te beheerschen, die bij het beslechten hunner stamveeten het koppensnellen nog altijd als gewettigd beschouwen en niet schromen, die met hunne traditiën omtrent het oorlogsrecht nog steeds gangbare begrippen, op de meest barbaarsche wijze in toepassing te brengen.

Dat het op Adonare met de erkenning van ons gezag er niet veel beter uitzag, blijkt ook nog uit hetzelfde verslag ('75). Met een der rijkjes van Adonare, namelijk met Lama-halé aan de zuidoostkust, hetwelk sedert de afzetting van den laatsten radja onder beheer en toezicht is gesteld van

den ons goedgezinden radja van Lamakara (Solor), laat de verstandhouding sedert korten tijd te wenschen over. Een opvoermaker van elders wordt daar schuilgehouden en men weigert aan den civielen gezaghebber te Larantoea de uitlevering van dien persoon."

Niet alleen dus op Lomblem maar ook op Andonare verzet tegen de Indische regeering. Zullen wij nu hier het door den resident aangeprezen geneesmiddel zien aanwenden en, om bij volgende inlandsche expeditiën dergelijke gruwelen te voorkomen, Rottineezen of Savoeneezen, die minder wreedheden aan den dag leggen dan de ruwe Timoreezen, als hulptroepen zien gebruiken?

Uit het koloniaal verslag van '77 blijkt het gelukkig dat het zoover niet is gekomen. In deze quaestie die sedert schijnt ontaard te zijn in een geschil over het bezit van het landschap Kedan op Lomblem, is in April '77 door de regeering ten gunste van Adanora beslist. Het landschap Lamahalé, tijdelijk onder beheer van Lamakara gesteld, had verder een eigen bestuurder gekregen, en dat wel met instemming onzer regeering.

Zooals wij uit hetzelfde verslag ('77) nu weder verder vernemen, had ook de radja van Allor in zijn gebied met onwilligheid van de zijde der bergbewoners te kampen. Door hunne vijandige houding, zegt het verslag, werd alle verkeer tusschen hen en de strandbewoners afgesneden en was het zelfs noodig tot bescherming van de strandkampongs hulptroepen van Timor te ontbieden.

Zooals wij hieruit meenen te mogen opmaken, had men toen nog niet de treurige ervaring opgedaan, die het gebruik van Timoreesche hulptroepen bij het optrekken tegen de twee kampongs gelegen tegen de berg Lawolollok, zoo helder had in 't licht gesteld. Althans met toestemming van den resident, werden 159 Timorezen of liever Amfoangers aangeworven om de strandkampongs te beschermen. Het schijnt echter dat de radja van Allor het geduldoefenen moede, zonder de officiële

vertegenwoordiger af te wachten, er nu dadelijk maar zelfs is op los gegaan. Althans wij lezen: „In 't laatst van 1874 is de radja op eigen gezag overgegaan tot eene tuchtiging van een paar kleine bergkampongs, bij welke gelegenheid de woeste Amfoangers een aantal koppen gesneld en 27 personen als krijsgesvangenen medegevoerd hebben. De radja wilde nu meerdere Amfoangers ontbieden om tegen eene grootere kampong op te trekken, doch wegens hunne barbaarsche wijze van oorlog voeren is de vergunning hiertoe geweigerd. De resident heeft weten te bewerken dat de als slaven medegevoerde krijsgesvangenen aan hem zouden worden uitgeleverd.”

De radja van Allor heeft hier dus de stelling: *laver son linge sale* en familie, eenvoudig in toepassing gebracht. Het aantal koppen dat bij deze gelegenheid is gesneld wordt in het koloniaal verslag dan ook ditmaal zelfs niet bij benadering genoemd. Dat het in die twee kleine bergkampongs er echter dajaksch genoeg zal zijn toegegaan, is aan geen twijfel onderhevig en verklaart trouwens ook de nader nog te kennen gegeven wensch van den radja, om nog meerdere Amfoangers te mogen ontbieden, om op het altaar der Timorsche gerechtigheid, bij de bestraffing van eene nog grootere kampong, nog meerdere menschen aan Nitoe¹⁾ te kunnen offeren.

Doch onze volksvertegenwoordiging kan gerust zijn, dat in Indie het handhaven der souvereiniteit in goede handen is. Immers wegens de barbaarsche wijze van oorlogvoeren is de vergunning hiertoe geweigerd. En bovendien, de resident heeft ook nog weten te bewerken dat de als slaven medegevoerde

1) De godsdienst der Timoreezen bestaat in het offeren aan hemel- en aardgeesten op bepaalde tijden of bij gelegenheden, waarbij hunne hulp, tuschenkomst of ook wel hunne verwijdering of bevrediging wordt verlangd. Onder de laatsten, de aardgeesten, worden de Nitoes beschouwd den meesten invloed op de menschelijke samenleving uit te oefenen door zich met het lot der stervelingen onmiddellijk en daadwerkelijk te bemoeien.

Onder de hemelgeesten wordt Oesi Nenoh als opperste wezen aangebeden. Alleen bij groote algemeene rampen wordt aan dezen oppersten geest of zonneheer het hoogste offer gebracht.

krijgsgevangenen aan hem zouden worden uitgeleverd. Dit laatste is afdoende en hiermede dus de zaak in 't reine gebracht.

Wie, die nu nog een oogenblik zou durven beweren, dat onze souvereiniteit in den Timor-Archipel niet behoorlijk erkend en reeds geen schoone vruchten heeft afgeworpen! En hiermede nog niet tevreden, werd, toen de resident hiertoe in de gelegenheid was gesteld door het ter zijner beschikking stellen der Curaçou, de radja's persoonlijk onder het oog gebracht, dat dergelijke inlandsche expeditiën, wegens de wreedheid waarmede zij gepaard gaan zooveel mogelijk moesten worden vermeden; dat vooral het bezigen van Timoresche hulpbenden wegens de bekende bloeddorstigheid en roofzucht dier lieden, door de regeering werd afgekeurd; maar dat het streven der radja's voortaan zou moeten zijn om de toegenegenheid hunner onderhoorigen te winnen door een rechtvaardig en wijs bestuur, vooral door te waken tegen onderdrukkingen en knevelarijen van de zijde der mindere hoofden (koloniaal verslag '77).

Wat zou men nu nog meer kunnen verlangen dat gedaan werd?

Omtrent de oorzaken van deze oneenigheden tusschen de strand- en bergbewoners, komt het verslag ook nog in een nadere verklaring. Zooals wij zullen zien is het ook hier weder de oude en genoeg bekende geschiedenis in den Archipel, namelijk de overheersching van den oorspronkelijken bewoner, door de meer ontwikkelde Malyers, die zich als handelaren en zeevarenden ook op de kusten der Timoreesche eilanden hebben neergezet. „Spanning tusschen de strand- en de bergbewoners is op de Allor- en Solorgroepen, zoo mede op een deel van Flores, geene zeldzaamheid. De oorzaken zijn velerlei. Op de Solor- en Alloreilanden vooral zijn de strand- en de bergbewoners (welke laatsten zich, waarschijnlijk te regt, als de oorspronkelijke bevolking beschouwen) van verschillende afkomst en zij spreken zelfs verschillende talen. Door hunne aanrakingen met vreemdelingen zijn de strandbewoners (Mohammedanen), ten deele handelaars en zeevarenden, meer ontwikkeld dan het heidensche bergvolk, dat zijn onbeschaafde

natuur is blijven behouden. Reeds bij de eerste aanrakingen der Europeanen in deze streken gaven de hoofden der strandbewoners zich ook als heerschers over het bergvolk uit en, steunende op de stilzwijgende erkenning van hun gezag, zijn zij zich steeds als zoodanig blijven beschouwen. Vaak echter is het bergvolk ongezind te gehoorzamen en vandaar niet zelden bloedige botsingen."

Is uit hetgeen wij hooger aanvoerden reeds het bewijs te putten, dat de westersche souvereiniteit op de Solor- en Allor-eilanden inderdaad geen diepe sporen heeft afgedrukt, hetgeen hetzelfde verslag ons omtrent beide eilandengroepen nu nog verder verhaalt, dient niet om ons op die mingunstige opvatting te doen terugkomen. Zooals wij vroeger ook reeds opmerkten, kwam feitelijk reeds in 1854 het verdrag met Portugal tot stand, waarbij deze natie van alle aanspraken op de verdere eilanden van den Timor-Archipel, Kambing alleen uitgezonderd, afstand deed; dus ook van die punten op Allor, waarop zij toen nog aanspraken kon, althans deed, gelden. In het jaar 1874, dus reeds 20 jaar later, waren op de zuidkust van dat eiland echter nog vijf van elkander onafhankelijke staatjes, waar de commissie indertijd belast met de uitvoering van het verdrag, verzuimd had de Portugeesche, door de Nederlandsche vlag, te doen vervangen. Toen de resident in Mei van dat jaar de zuidkust van Allor bezocht, trof hij dan ook daar nog vijf van de acht op die kust liggende staatjes aan, waar nog steeds de Portugeesche vlag werd gevoerd: „In een vijftal staatjes, bleek het Nederlandsche gezag erkend te worden; twee daarvan voerden echter toch de Portugeesche vlag, die zij indertijd hadden aangenomen om Portugeesch gezinde radja's, aan wien zij verplichtingen hadden wegens de hulp, tegen het bergvolk van hen ondervonden. Zonder aarzelen verwisselden zij haar nu tegen de Nederlandsche vlag. De negorijen Kolana, Erana en Batoelolong daarentegen weigerden deze laatste aan te nemen, zoolang zij niet van de Portugeesche autoriteiten vergunning daartoe gekregen

hadden. Uit onbekendheid met den veranderden toestand sedert het traktaat van 1859, beschouwden zij zich, zooals zij voorgaven, nog altijd als onder Portugeesch gezag te staan. Den resident is opgedragen de zaak te regelen na persoonlijk overleg met den gouverneur te Delly."

Aldus het koloniaal verslag. In de „Schets van onze staatkundige verhoudingen tot de verschillende radja's en volkstammen in de residentie Timor," vroeger ook reeds meermalen door ons aangehaald, wordt dat onderwerp echter ook aangevoerd¹⁾. Voor hen die er op gesteld zijn, „le fin mot de l'histoire" te kennen, meenen we dat het oordeel over die zaak van den ongenoemden, maar blijkbaar goed ingelichten schrijver, hier dan ook niet dan noode zou worden gemist en dat vooral niet wegens de beschouwingen die hij er aan vastknoopt. Wij aarzelen dan ook niet het daarop betrekkelijke hier nog eens in herinnering te brengen.

„Ruim twintig jaar geleden bezat Portugal souvereiniteitsrechten op onderscheidene punten in den Timor-Archipel, naast en tusschen de aan het Nederlandsch gezag onderworpen rijken. Dit gaf dikwijls aanleiding tot moeilijkheden, waaraan een einde werd gemaakt door een traktaat, waarbij Portugal afstand deed van alle aanspraken, uitgezonderd van 't noordelijk deel van Timor."

„Deze regeling kostte aan Nederland een som van f 200000 als schadeloosstelling aan Portugal. In 't Indisch Staatsblad van 1860 kan men het bedoelde traktaat lezen."

„Ook op 't eiland Alor hadden de Portugeezen aanspraken gehad en die aan ons overgedaan; doch de commissie belast met de overneming had verzuimd dáár de Portugeesche vlag te verwisselen met de Nederlandsche. En thans nog waait de Portugeesche vlag in drie rijkjes aan de zuidkust van Alor!"

„In het jaar 1874 waren er nog vijf, doch de resident Humme, die er mede in wetenschap was gesteld, had zich

1) Zie blz. 332.

daar heen begeben. Hij wist twee dier radja's te overtuiging dat zij sedert lange jaren onder onze souvereiniteit stonden, waarop deze vrijwillig de Portugeesche vlag neerhaalden en verwisselden met de Hollandsche driekleur, die hen bij die gelegenheid door den resident werd aangeboden."

"De drie andere radja's evenwel hechtten geen geloof aan 's residents vertoogen en bleven, uit vrees voor Portugal's toorn, weigeren onze vlag te voeren."

"Van dien toestand werd der regeering kennis gegeven, met voorstellen om die zaak zoo spoedig mogelijk te regelen, doch te Batavia bleef men doof en de regeling moet nog plaats grijpen" ¹⁾.

"De Portugeesche gouverneur die te Delly zijn zetel heeft, wetende dat zijn gouvernement buiten Timor geen aanspraken meer kan doen gelden, neemt geen notitie van het eiland Alor, doch zooveel te meer een paar radja's van Portugeesch Timor, die gebruik makende van dien onzuiveren toestand, dáár jaarlijks belastingen gaan heffen."

"Aangezien door de Hollandsche Compagnie nergens in den Timor-Archipel belasting geheven wordt, zouden de bedoelde Aloreezen zeer gaarne onze vlag aannemen; doch gelijk hiervoren gezegd is, vertrouwen zij den resident niet en waren zij bevreesd voor eene tuchtiging van de zijde van Portugal."

"Had aan zoodanigen toestand niet terstond een einde moeten gemaakt worden, nadat de regeering er mede in wetenschap was gesteld?"

"De resident van Timor heeft geen instructie. De gewone instructie voor residenten in 't algemeen is voor 't grootste deel niet op zijn werkkring toepasselijk. Men heeft vruchteloos beproefd er een te maken; doch zijne positie hoofdzakelijk van politieken aard zijnde, worden de meeste zijner handelingen door omstandigheden van onderscheiden aard beheerscht,

1) Het opstel is opgenomen in de Mei-aflevering van 1877. (Tijdschrift voor Nederlandsch Indië.)

en, den grooten afstand van 't centrum van 't bestuur in aanmerking nemende, moet zeer veel aan zijn eigen beleid en doorzicht worden overgelaten."

„De positie van den resident is daardoor zeer moeilijk en op hem rust een groote verantwoordelijkheid."

„Wanneer men verder bedenkt, hoe weinig men te Batavia op de hoogte is van de toestanden en verhoudingen in dat gewest, waardoor 's residents handelingen onmogelijk met eenige juistheid kunnen worden beoordeeld, dan wordt het duidelijk dat hij elken dag blootstaat aan de chicanes van de tijdelijke hoofdbestuurders, zelfs over handelingen of maatregelen waarop hij zich met recht beroemen mag."

„Dezelfde handeling die eenigen tijd te voren werd toegelicht, wordt later, bij verandering van personeel onder het hoofdbestuur te Batavia, ten hoogste afgekeurd."

Wij onthouden ons van eenige commentair, maar bevelen hetgeen de ongenoemde schrijver hier heeft opgemerkt zeer aan in de aandacht van belangstellenden in Indische aangelegenheden. Vergissen we ons, als wij meenen dat hij hier de wonde plek bloot legt, waaraan het Indische bestuur leidende is, en waardoor het zijne beste krachten om voor de buitenbezittingen iets blijvends tot stand te brengen, ziet ondermijnd? Indien iets toch de ontwikkeling en vruchtbaarmaking der buitenbezittingen heeft in den weg gestaan, dan zijn het zeker de afwisselende en dikwijls hemelsbreed verschillende inzichten, welke de regeering te Batavia, gebukt onder den tijdelijken druk van in een koloniaal beheer ook dagelijks voorkomende moeilijkheden, maar al te dikwijls, vooral ten opzichte van die verstverwiderde buitenbezittingen, uit 't rechte spoor hebben gebracht.

„Als algemeene regel heeft de regeering gesteld het beginsel van niet-inmenging en onthouding, aangezien veelvuldige bemoeienis met de zaken der radja's of volkstammen onderling lichtelijk aanleiding zou kunnen geven tot moeilijkheden, door de eventueele noodzakelijkheid om krachtdadig tusschen beiden te treden."

„Voorzeker, verdient dit beginsel aanbeveling; doch waar is de grens? In welke zaken, en in welke gevallen behoort het bestuur onzijdig te blijven? en tot hoever? Want door algeheele of te ver gedreven onthouding wordt ons overwicht benadeeld, terwijl een tijdige tusschenkomst veelal ingewikkelde twisten of bloedige tooneelen kunnen voorkomen.”

„Dat alles moet de resident weten, dat alles wordt aan zijn beleid en doorzicht overgelaten. Het kan dan ook niet wel anders, want wie is beter in de gelegenheid om het juiste oogenblik van interventie te beoordeelen? Doch dan moet de regeering voor die lastige betrekking ook een geheel vertrouwd persoon kiezen en hem niet maken tot het slachtoffer harer eigen fouten en harer onkunde.”

„Heeft de resident het bijv. noodig geacht, om in eene zaak tusschen twee radja's zich te mengen, ter voorkoming van ernstige gevolgen, dan zal de regeering soms, al hebben de resultaten de juistheid zijner zienswijze aangetoond, zijn voortvarendheid afkeuren, omdat zij de toestanden niet kent. Hebben daarentegen ergelijke tooneelen plaats, omdat de resident niet intijds tusschen beide is getreden, dan is 't natuurlijk nog veel erger, en dan vergeet men zelfs dat hem geen vervoermiddel ten dienste staat om zich te verplaatsen. Op die wijze wordt er steeds geweefteld en wordt ons prestige benadeeld.”

Tot zoover nu weder de „Schets van onze staatkundige verhouding enz.” In deze laatste zinsnede heeft de schrijver blijkbaar het oog gehad op de ergerlijke, op Lomblem en Solor plaats gehad hebbende, tooneelen, waarop wij zooeven de aandacht vestigden en die toen een paar jaar geleden wereldkundig waren geworden.

De behoefte aan voldoende vervoermiddelen, waarop de schijver ook wijst, belette den resident ook het volgende jaar op de Solor en Alloreilanden het gezag beter te doen gelden en eenige reeds lang hangende zaken tot afdoening te brengen. Zoo bleef het rijkje Lamahale nog maar steeds wei-

gerachtig den aldaar schuilgehouden oproermaker uit te leveren, en werd, om verder verwikkelingen te voorkomen, de onmachtig bevonden en sinds ontslagen radja van dat plaatsje, naar Koepang opgezonden en aldaar onder politietoezicht geplaatst.

Van de drie negorijen op Allor, die nog altijd de Portugeesche vlag waren blijven voeren, had blijkens het koloniaal verslag van '76 toen een, Batocolong, ons gezag erkend. De twee overige bleven echter nog altijd weigerachtig onze vlag te hijschen; ook zelfs toen de resident in November 1876 in persoon, die twee plaatsen bezocht en dat wel onder voorgeven dat zij meenden nog altijd schatplichtig te zijn aan de tot het Portugeesche gebied behorende landschappen Likoesan en Oekoessi. Hoezeer de Portugeesche gouverneur den resident zijne medewerking in deze aangelegenheid had toegezegd, kon hij voor het oogenblik niets ten goede uitwerken, daar het Portugeesch bestuur met het regentschap Oekoessi sinds eenigen tijd op minder vriendschappelijken voet verkeerde.

De nu weder volgende twee jaren bleef de regeling der betrekkingen met de landschappen Erona en Kolana ook nog achterwege, vermits de resident de noodige vervoermiddelen miste om die zaken tot een goed einde te brengen. Uit het koloniaal verslag van 1880 blijkt het echter, dat de souveriniteitserkenning toen toch inderdaad had plaats gehad, en dat wel gelijk met nog twee andere rijkjes op Flores, die, zooals wij even te voren reeds opmerkten, ook bleken in den waan te verkeeren, dat zij onder Portugeesche heerschappij leefden.

Wat het landschap Erona aangaat, liet de radja in den aanvang van het jaar reeds weten dat hij nu gaarne de Nederlandsche vlag wenschte te ontvangen, daar hij met den radja van Likoesan, wien de Portugeesche vlag reeds was teruggezonden, niet meer te doen wilde hebben, omdat deze zich ten opzichte van Erona aan knevelarij en bedrog had schuldig gemaakt. Toen in Mei 1880 de resident aldaar aan

boord van het ramtorenschip Koning der Nederlanden verscheen, had de uitreiking der Nederlandsche vlag dan ook aan de oudsten te Erona plaats, die haar daarop onmiddellijk heschen. Hetzelfde had plaats te Kolano, nadat de oudsten was bekend gemaakt dat het landschap, ingevolge het verdrag met Portugal, sedert 1860 onder Nederlandsch gezag stond.

De radja van Batoelolong, die reeds vroeger ons gezag had erkend, verscheen te Erona voor den resident, die bij die gelegenheid, na eerst nader met zijne verplichtingen bekend te zijn gemaakt, door den resident in zijne waardigheid erkend en bevestigd werd.

De radja van Allor, die vroeger op Poeloe Kambing in eenige kampongs gezag had uitgeoefend, werd opnieuw aanbevolen om aldaar geen belasting meer te heffen, als ingevolge bovengenoemd verdrag nu onder Portugal behoorende.

Hiermede was dus eindelijk de souvereiniteitserkenning, noodig geworden door de reeds feitelijk 26 jaar vroeger tot stand gekomen grensregeling tusschen de beide betrokken gouvernementen, een fait accompli geworden. Waarvan de Nederlandsch Indische regeering, in zake het met Portugal gesloten verdrag, dan ook kan worden beschuldigd, toch zeker niet daarvan, dat zij zich al te zeer gehaast heeft om het tot een voldongen feit te maken.

In het algemeen sprekende over de Solor- en Allor-eilanden, zegt dat zelfde verslag ('80) nog dat de toestand er over het algemeen gunstiger is geworden, sedert aan de radja's der strandnegorijen verboden is hulptroepen van Timor of elders te ontbieden om de bewoners der binnenlanden tot onderwerping te brengen. „Nu en dan echter vinden nog binnenlandsehe oorlogen plaats, en ook de uitvoer van in het binnenland geroofde menschen heeft nog niet geheel opgehouden, ofschoon het bestuur geen gelegenheid verzuimt om dit bedrijf tegen te gaan. Voornamelijk lagen de radja's van Lamahala op Adonare en van Koemi en Kolona op Allor onder verdenking dat zij den menschenhandel begunstigten,

maar daarentegen werkten anderen, zooals de kapitan van Doelolo op Allor en de radja van Barnoesa op Pantar, ijverig mede om dien tegen te gaan. Door de uitreiking van eenige geschenken toonde het bestuur hunne bemoeijingen ten deze te waardeeren. Op Adonare kwam het woeste berg-hoofd Samara, sedert jaren de schrik der bevolking, naar Trong (de standplaats van den posthouder) af, om aan het bestuur van zijne goede gezindheid te doen blijken, Hij beloofde in tegenwoordigheid van andere hoofden, zijne bevolking het koppensnellen en oorlogvoeren te zullen verbieden, en verklaarde zich bereid in zijn gebied koffij te doen teelen, waartoe hem de noodige plantjes werden verstrekt. Ook de radja van Larantoeka had het voornemen om in de tot zijn gebied behorende gedeelten van Adonare de koffijcultuur te beproeven. Op Allor en Pantar, waar klimaat en bodem voor deze cultuur buitengemeen gunstig moeten zijn, werden insgelijks de hoofden aangespoord, om haar in te voeren of uit te breiden. Op beide eilanden waren dientengevolge bij het eind van 1879 reeds 10.000 plantjes in den grond gebracht, gekweekt uit zaden van Menado ontboden."

Dat hiermede het laatste woord, in zake de onlusten op Adonare, ook nog niet was gesproken, zou reeds weder spoedig aan 't licht komen. Ook hier bleek weder de natuur boven de leer te gaan. Trouwens, dat het woeste berghoofd Samara in het meer vreedzame werk der koffiecultuur, en dat nog wel zonder eenigen, zij het ook slechts zachten, dwang, zooveel zelfvoldoening zou kunnen vinden om de door hem tot nu toe gevolgde levenswijze er geheel aan te geven, was toch wel wat al te veel gevergd van de adonareesch mensche-lijke natuur. Wij staan dan ook wel eenigszins verbaasd dat, jaar in jaar uit, dergelijke naiviteiten in de koloniale verslagen aan den man kunnen worden gebracht, zonder ook maar een enkele maal de aandacht trekken. Niettemin is hetgeen de koloniale verslagen ons uit een meer zuiver materieel oogpunt beschouwd, mededeelen, dikwijls ook reeds belangrijk

genoeg. Blijken toch de voorspellingen omtrent de geschiktheid der Solor- en Allor-eilanden voor de koffiecultuur juist, dan zoude misschien daarin wel eens de kern kunnen schuilen, die de regeering te Batavia zal noopen tot meerdere belangstelling ook met dat, — zooals het laatste verslag waarop wij hier nog te wijzen hebben het zeer juist uitdrukt — over het algemeen minst ontwikkelde gedeelte der buitenbezittingen. Het is toch niet aan te nemen dat de Nederlandsche volksvertegenwoordiging zich er maar steeds bij zou kunnen neerleggen, om Java met zijn gedwongen koffiecultuur op den duur te belasten met den omslag van de residentie Timor en de koffieplanters aldáár ook nog de vrije beschikking over het product te laten.

Doch nu nog het koloniaal verslag van 1882. „Ook in andere deelen van dit gewest, over het algemeen het minst ontwikkelde der buitenbezittingen, moeten volgens de berichten der posthouders weder hier en daar bloedige schermutselingen hebben plaats gevonden, waartegen onzerzijds bezwaarlijk repressieve maatregelen te nemen waren.”

Natuurlijk. Nog altijd is dat gewest van iedere militaire macht ontbloot en mist dus de resident te Koepang, nu ook na het gebeurde te Lawotollok op Lomblem het ontbieden van Timorsche hulpbronnen als bestuursmiddel is uitgesloten, elke macht om zijn gezag te handhaven. „Het woeste berg-hoofd Samara op Adonare, die bij een vorige gelegenheid van zijn gezindheid had doen blijken om zich voortaan rustig te gedragen, kwam zijn belofte slecht na, want ook door hem, evenals door den aanmatigenden radja van Lewa of Soedoe op Noord-Soemba, zijn opnieuw euvelheden bedreven.”

Dit laatste is kenschetsend. Die enkele woorden toch alléén geven een zeldzaam juist beeld van de gansche geschiedenis, van af onze vestiging aldaar tot op den huidigen dag toe. Altijd halve maatregelen, zoo ze dezen naam al verdienen. En waarom? Met geen ander doel als een schijngezag in die streken te handhaven en er — om ook eens met de hooge regee-

ring van Batavia in 1756 't jargon van die dagen te spreken — er het recht van eigendom te conserveeren.

En wat staat Timor thans te wachten, nu door de liberale partij zelve een gouverneur-generaal naar Indie is afgevaardigd, om er zijn programma van regeeringsbeleid in toepassing te brengen, waarin de wereld als van de daken officieel wordt verkondigd: dat Nederland met het besturen van Java en Sumatra reeds meer hooi op den vork heeft genomen dan het dragen kan?

Vooral met het oog hierop zien wij dan ook de toekomst niet alleen van Timor maar van geheel Nederlandsch Indie met groote bezorgdheid te gemoet.

Wat het geschil op Adanore intusschen aangaat, hierin is voor 't oogenblik de dood bemiddeld tusschen beide getreden. In het laatste koloniaal verslag ('84) dat wij nog hebben kunnen inzien, lezen wij dien aangaande nog het volgende: „Op Zuid-Adonare mocht het, nadat het woeste berghoofd Samara overleden was (zie het verslag van 1892, blz. 25), den resident gelukken een soortgelijk geschil tusschen strand- en bergbewoners voor goed bij te leggen.”

Het geschil waarop hier gedoeld wordt is dat tusschen de strand- en bergbewoners op Oost-Flores, waarop wij enkele bladzijden vroeger ook reeds hebben gewezen.

Men ziet het; zelfs de vale Thanatos heeft zijne medewerking niet willen verloochenen! Zou het mogelijk zijn een schitterender bewijs bij te brengen ter rechtvaardiging van de door de heeren De Waal en Van Rees aangeprezen staatkunde van onthouding, nu ook zelfs die vorst van het schimmenrijk, in dit groote en gewichtige koloniale vraagstuk, zoo onomwonden de partij van beide bondgenooten heeft gekozen.

Nu nog tot besluit een enkel woord over de afdeeling „Rotti en Savoe.” In twee onderafdeelingen gesplitst, ontleent zij even als deze ieder in 't bijzonder aan de hoofdeilanden,

haar naam en staatkundige beteekenis aan de eilandengroepen van dien naam.

Op Rotti het grootste en verreweg ook het belangrijkste eiland dezer twee groepen, is te Baäh een civiel gezaghebber geplaatst, terwijl op Savoe een posthouder, ondergeschikt aan den eerste, te Seba is gevestigd.

Van gansch Timor hebben vermoedelijk in Nederland deze twee namen nog den besten en voor hen die de uitbreiding van het christendom onder de heidensche volkstammen ook in dat afgelegen gedeelte van den Archipel met sympathie en belangstellende aandacht hebben gevolgd, zeker ook den lieflijksten klank.

Toen Ds. Kam in het begin van 1820 Koepang tot het middelpunt van zijn zendelingsarbeid koos, strekte hij zijne bemoeiingen al zeer spoedig uit over de naburige eilanden en meer inzonderheid nog over het meest nabijgelegen Rotti. Sinds dien tijd hebben dan ook beide die eilandengroepen, zooals wij vroeger ook reeds de gelegenheid hadden op te merken, voortdurend in meer of mindere mate de belangstelling van twee protestantsche missiën mogen ondervinden, die, zoo men althans de kwantiteit meer dan de kwaliteit op 't oog heeft, er in 't geheel niet zonder vrucht zijn werkzaam geweest.

In de laatste jaren intusschen en meer inzonderheid sinds het neutraliteitsbeginsel gehuldigd in het regeeringsreglement: dat op openbare en gesubsidieerde bijzondere scholen niets mag worden geleerd, wat strijdig is met den eerbied verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden, in de betrekkelijke Indische Staatsbladen ook meer en meer zijn toepassing heeft gevonden, is ook nu reeds hiervan een zeer gewichtige wijziging, of wil men liever, een merkbare achteruitgang het gevolg.

Blijkens de regeeringsalmanak van 1874 toch waren in die afdeeling toen nog twee zendelingen, en wel een van het Nederlandsch Zendinggenootschap op Savoe, en een van de Gosnersche Zendingvereeniging op het eiland Rotti, werkzaam.

Uit de almanak van tien jaar later zien wij echter, dat nog wel een zendeling van de laatstbedoelde vereeniging organiek voor Rotti uitgetrokken, doch er reeds niet meer aanwezig is.

De mededeelingen van staatkundigen aard, in de koloniale verslagen der laatste jaren omtrent deze afdeeling opgenomen, zijn zeer sober. Zoo nu hier van toepassing ware: heureux le pays dont l'histoire est ennuyant, maar ook hier vreezen we, dat dit niet de indruk zal zijn, welke onze terugblik ook op dit laatste gedeelte van Timor, bij den belangstellenden lezer zal teweeg brengen.

„Op Rotti, zegt het verslag van '75, gaf de radja van Termanoe zoovele redenen tot klagen, dat de resident zich verplicht achtte om, in overstemming met de rijksgrooten, hem uit zijne waardigheid te ontzetten en, in afwachting van de beschikking der regering te zijnen aanzien, verloopig ter hoofdplaats Koepang aan te houden.”

„Over 't algemeen vatten de Rottinezen, naar de verklaring van den resident, hunne verhouding tot het gouvernement ernstiger op dan de bewoners der overige eilanden van den Timor-Archipel. Tijdens 's residents tegenwoordigheid op Rotti (September 1874) tot beëdiging van een aantal radja's en fettors, die reeds langer of korter op hunne definitieve aanstelling wachtten, waren dan ook schier al de radja's van de 18 rijkjes, waarin het eiland verdeeld is, met hunne fettors en rijksgrooten naar Baä, de standplaats van den posthouder, opgekomen.”

„Savoe ontving in 1874 mede een bezoek van den resident, die er alles rustig vond. 's Gouvernements belangen worden aldaar behartigd door een posthouder, die te Seba ¹⁾ verblijf houdt. Met inbegrip van den radja van het nabijgelegen eiland Randjoea, telt Savoe thans vijf op zichzelf staande

1) Baä en Seba liggen beide aan zee, de eerste op de Noordwestkust van het eiland Rotti en de tweede op de Noordwestkust van Savoe.

radja's, die allen met het gouvernement in betrekking staan. De radja's van Seba, Mesara en Tiemo kwamen hunne opwachting maken; die van Liai en Randjoea woonden echter op te grooten afstand om opgeroepen te worden. De radja van Minia was niet lang geleden, wegens zijne woeste handelingen, door een vroegeren resident afgezet geworden en het bestuur van dat rijkje, hetwelk slechts 60 weerbare mannen telt, opgedragen aan den radja van Seba; eene regeling waarover geen klagen werden vernomen. Laatstgenoemde radja, die op Savoe de matigste was, oefent op de overige radja's een grooten invloed uit, sedert hij tot het christendom is overgegaan (ook is hij gehuwd met eene vrouw van Europeesche afkomst) hoort men weinig meer van oneenigheden, die tot ernstige of bloedige gevolgen leiden. Ofschoon de op het eiland gevestigde zendeling niet zonder vrucht werkzaam is, kan over 't algemeen niet gezegd worden, dat de bevolking van Savoe gunstig afsteekt bij die van de overige deelen van den Timor-Archipel. De Savoenezen schijnen bij de bewoners der meeste andere eilanden gevreesd te zijn om hunne meerdere dapperheid. Het land is arm. Vroeger echter hebben de radja's groote voordeelen getrokken uit den verkoop van paarden, doch wegens de te hooge prijzen was de paardehandel van lieverlede verloopen en waren sedert lang geen schepen meer met dat doel het eiland komen bezoeken."

Het koloniaal verslag van het volgende jaar levert ook zeer weinig belangrijks omtrent deze afdeeling. Twee radja's en een fettor werden op het eiland Rotti in hunne rangen bevestigd, waarvan een de vervanger was van den in 1874 wegens zijn twistziek karakter ontslagen radja van Termanoe.

Het daaraanvolgende jaar, zegt het verslag, werd door den resident de op Rotti tusschen het regentschap Dengka en de hoofden van Thie Oenale en Baäh, reeds ettelijke jaren hangende grenskwestie, die reeds meermalen tot bloedige twisten aanleiding had gegeven, met het beste gevolg geëindigd. Toen de resident eenige maanden later andermaal Rotti be-

zocht, bleek het dat de getroffen regeling door alle partijen geëerbiedigd werd. Eenige medegebrachte Nederlandsche wapenborden werden, in bijzijn van dien hoofdamptenaar, met de noodige plegtigheid langs de nieuwe grenslijn opgesteld.

Ook Savoe ontving dat jaar een bezoek van het hoofd van gewestelijk bestuur, waar toen de beste verstandhouding tusschen de verschillende regentschappen viel te constateeren. De aldaar gevestigde christenzending bestuurdde 5 scholen, welke alle goed bezocht werden, evenals de gouvernements-school ter hoofdplaats Seba.

In het koloniaal verslag van het volgende jaar (1878) vernemen wij reeds dat de toen pas geëindigde geschillen over de grensregeling op Rotti — en dat wel ondanks de Nederlandsche wapenborden — opnieuw tusschen de aangrenzende rijkjes Dengka en Oenale, doch nu weder eens over een erfenis, andermaal waren opgeflikkert, maar gelukkig zonder moeite konden worden bijgelegd. En zegt het verslag verder: „De tot stand gekomen bepaling van het gebied der verschillende rijkjes op dit eiland levert eenigen waarborg op, dat de grensgeschillen de rust niet meer op ernstige wijze zullen verstoren. Over het algemeen steekt het gehalte der Rottinesche hoofden gunstig af bij de ruwheid en onbeschaafdheid der meeste overige radja's van den Timor-Archipel, hetgeen onder anderen ook hieruit blijkt, dat thans reeds vijf zonen van Rottinesche radja's op de kweekschool te Amboina tot onderwijzers worden opgeleid. Bij een van 's Residents reizen naar Rotti bezocht hij ook het nabijgelegen eilandje Dao, werwaarts de radja en fettors werden teruggebracht, die hem bij zijn aanwezen op Rotti waren komen verwelkomen.”

Dao, wordt in een noot gezegd, is als 't ware een zandplaat, waar — behalve eenig heidekruid — alleen kokos- en toemak-palmen welig groeien. Het wordt bewoond door eene bevolking van 700 à 800 zielen. De mannen zijn allen goudsmeden, die op gezette tijden, namelijk bij den aanvang van de oostmoesson, het eiland verlaten om op hun ambacht te

reizen en eerst bij het begin van een westmoesson huiswaarts keeren. De vrouwen zijn zeer schuw wegens de weinige gemeenschap met de buitenwereld, want uiterst zeldzaam wordt het eiland door vaartuigen bezocht. Tot dusver was nog slechts een van 's residents voorgangers op Dao geweest¹⁾.

Ook bezocht de resident dat jaar de onderafdeeling Savoe. Bij deze bezoeken aan Savoe en het nabijgelegen eilandje Randjoea viel voor den resident weinig te regelen, zegt het verslag. Rustverstoringen waren daar niet voorgekomen. Echter deed de langdurige droogte hier inzonderheid haar nadeeligen invloed op den landbouw en den veestapel gevoelen. De door den resident uitgedeelde zaadpaddi was hoogst welkom.

Hetgeen het koloniaal verslag van '79 ons omtrent deze afdeeling meent te moeten mededeelen is nu eens weder zoo neutraal mogelijk.

„Op Rotti waren zooals de resident in het afgelopen na-jaar bij eene inspectiereis naar dat eiland vernam, geene nieuwe grensgeschillen tusschen de verschillende landschappen meer voorgekomen.”

Voor deze afdeeling, is dus naar het schijnt, het zich niet voordoen van grensgeschillen, in het oog van den verslaggever, het criterium, waaraan de maatschappelijke en staatkundige toestanden, en het wel en wee der bevolking, dienen te worden getoetst. Was uit dat oogpunt beschouwd de toestand op Rotti in het jaar 1879 gunstig te noemen, reeds een jaar later kwamen op dat eiland weder eenige grensverschillen voor, welke het bestuur echter nog in der minne wist te beëindigen. Overigens was de toestand daar evenals op Savoe, bevredigend.”

In de nu volgende drie verslagen (1881/83), wordt deze afdeeling nu weder een zoo goed als geheel geïgnoreerd. Uit het laatste vernemen wij nog alleen, dat de geweldige

1) Op de zeekaart van het hydrografisch bureau te Batavia komt een eilandje: Dooh geheeten, voor. Het ligt dicht bij het eilandje Douw. Vermoedelijk is dit het eilandje door den resident bedoeld en Dao genoemd.

storm, die de residentie Timor in Maart 1882 teisterde, inzonderheid zijne verwoestingen in deze afdeeling had aangericht. „Door een geweldige storm, die woningen, veldgewassen en vruchtboomen ter aarde sloeg, werd in Maart 1882 inzonderheid de bevolking van Rotti en Savoe zeer geteisterd. Op het vernemen van de ramp werden eenige handelaren te Koepang door het bestuur aangespoord om rijst en djagong naar de noodlijdende plaatsen aan te voeren. Eenige honderden pikols rijst werden dientengevolge op beide eilanden aangebracht, waardoor voorschands eene voldoende voorziening in de behoefte aan voedingsmiddelen werd verkregen.”

In het laatste verslag (1884) dat wij nog hebben kunnen inzien, is het op Rotti en Savoe: tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes. De hoofden en het volk zijn er over 't algemeen zeer aan het gouvernement gehecht. „Hoogst zelden doen zich aldaar ernstige geschillen voor. In vergelijking van andere gedeelten van het gewest zijn de toestanden op Rotti 't gunstigst te noemen. Het is het eenige eiland van den Timor-Archipel waar men wegen en bruggen aantreft en de veiligheid van personen en goederen laat er weinig te wenschen over. Velen der radja's zijn vrij degelijke lieden. Vaak gebeurt het dat de radja's, die zich aan wanbestuur schuldig maken door de kiesgerechtigden worden afgezet. In 1883 is dit met vier hunner het geval geweest. Twee der verdienstelijkste Rottineesche radja's, die van Dengka en Oenale, werden door het gouvernement ter belooning van hunne plichtsbetrachting met de gouden medaille begiftigd.”

Dat uit een paedagogisch oogpunt beschouwd de afdeeling, die wij nu op het oog hebben, zich in veel grootere-sympathie dan welk ander gedeelte van den Timor-Archipel ook, heeft mogen verheugen, valt reeds dadelijk in 't oog bij het raadplegen van de statistieke opgaven van die plaatsen waar lagere scholen voor inlanders gevestigd zijn. Blijkens de Regeering-almanak van 1874 waren op het geheele eiland Timor (natuurlijk het Nederlandsch gedeelte) gevestigd: een openbare lagere

school toegankelijk voor Europeanen en met dezen gelijkgesteld, alsmede voor kinderen van inlanders of met dezen gelijkgestelden; negen gouvernements- of negorijscholen en drie gemeente- of negorijscholen; alzoo 13 scholen in 't geheel, terwijl op het eiland Rotti alleen: achttien gouvernements- en vijftien negorij- dat is te samen 33 scholen, gevestigd waren.

Op Savoe waren toen nog maar twee scholen voor het inlandsch onderwijs opgericht en wel, een gouvernements- en een gemeenteschool.

Wat het aantal scholen op Rotti aangaat, dit is in de laatste tien jaren met slechts zeer geringe afwijkingen vrij wel hetzelfde gebleven. De hooger aangegeven cijfers, werden blijkens het koloniaal verslag van 1882, dan ook in 1881 nog door achttien en veertien vertegenwoordigd.

Op Savoe echter viel over dat tijdvak, in betrekkelijken zin althans, een groote vooruitgang ten opzichte der negorijscholen te constateeren. Dit cijfer was toen reeds tot 7 geklommen en dus verzevenvoudigd.

Was het aantal scholen op Rotti niet noemenswaard verminderd, niet hetzelfde kan worden gezegd van het aantal schoolgaande kinderen. Blijkens het koloniaal verslag van '76, gingen in 1873 op de gouvernementsscholen 2168, en op de particuliere scholen, 1145 leerlingen van beiderlei kunne, terwijl twee jaar later die cijfers reeds tot 1766 en 636 gedaald waren; dat is over die twee jaren alléén, een achteruitgang respectievelijk met 402 en 509 leerlingen. Mogen wij den verslaggever gelooven, dan zou deze snelle teruggang moeten worden toegeschreven aan de verhuizing van een groot deel der bevolking naar negorijen, waar nog geen scholen zouden bestaan. Wij missen de stellige gegevens om dit met grond te kunnen tegenspreken, maar meenen het toch op het zeerst te moeten betwijfelen en de oorzaak veeléér te moeten zoeken in de in die dagen zeker reeds scherpere toepassing van het neutraliteitsbeginsel, waardoor de zendelingen werden verhinderd om het onderwijs gelijken tred met de verspreiding van

het geloof te doen houden, terwijl de regeering toen nog nauwelijks begonnen was om het noodige voor te bereiden, om hen dat gewichtig gedeelte van hun taak uit handen te nemen.

Om in het gemis aan onderwyzend personeel te gemoet te komen, waren nu wel een vijftiental plaatsen voor kweekelingen afkomstig uit de residentie Timor, op de in 1874 in werking getreden kweekschool te Amboina, opengesteld, maar de vruchten, die aanvankelijk natuurlijk ver te zoeken waren, beloofden, ook zelfs in geen al te naaste toekomst, groote verwachtingen te zullen verwezenlijken, toen het bleek dat al spoedig bijzondere maatregelen noodig waren, om het toch reeds zeer bescheiden cijfer van 15 kweekelingen voor de residentie Timor, voltallig te krijgen.

„Echter wordt geklaagd, zegt het koloniaal verslag van '77, over de geringe neiging die onder de jongelingen in den Timor-Archipel wordt opgemerkt om zich naar een kweekschool te begeven. Omtrent deze scholen heerschen onder de bevolking aldaar de zonderlingste begrippen. Om te bewerken dat door mondelinge mededeelingen der kweekelingen in dit opzicht betere begrippen ontstaan en om hen in de gelegenheid te stellen hunne familiebetrekkingen te bezoeken, zijn in Februarij ll., door toezegging van vrijen overtocht naar en van Koepang, de van Timor afkomstige kweekelingen in de gelegenheid gesteld om den vacantietyd op hunne woonplaatsen door te brengen.”

Niet lang echter zou ook deze milde maatregel gehandhaafd blijven. Blijkens het koloniaal verslag van '79 kwam men er binnen de twee jaar reeds weder op terug en dit nu niet omdat men het doel genoegzaam bereikt achtte, maar omdat het nu uitkwam, dat het meerendeel van de kweekelingen op Rotti tehuis behoorde, van waar zij moeielijk bijtijds voor het einde der vacantie te Amboina konden terug zijn.

In '77 legde de eerste kweekeling van Rotti afkomstig, op de kweekschool te Amboina met goeden uitslag het examen voor onderwijzer af. Hoeveel candidaten uit de residentie Timor

niet slaagden, blijkt evenmin als het aantal kweekelingen, dat aldaar toen nog uit die residentie zich voor het ambt van onderwijzer bleef voorbereiden.

In het jaar 1880 werden eenige scholen op Timor en Rotti door den adjunct-inspecteur bij het inlandsch onderwijs bezocht. Wij eindigen dan ook onze „Terugblik” met hier nog even in herinnering te brengen een blijkbaar zeer beknopt overzicht van het door dien ambtenaar daarvan uitgebracht verslag, zooals het is opgenomen in het koloniaal verslag van 1882. „Volgens het deswege ingediend rapport, liet het toezigt op de scholen op laatstgenoemd eiland (Rotti) veel te wenschen over. Om daarin verbetering aan te brengen is bij Indisch besluit van Februarij 1881 een plaatselijke schoolcommissie voor Rotti in 't leven geroepen. Aan hulppersoneel was hier en daar gebrek. Bij een uit te schrijven examen bij gelegenheid van een volgende inspectie, zullen echter waarschijnlijk wel kandidaten ter vervulling van sommige plaatsen te vinden zijn. Het onderwijs was op sommige scholen vrij bevredigend. Gemiddeld werden de scholen slechts door $\frac{1}{3}$ der ingeschreven kinderen bezocht. Vooral in de westmousson was het schoolbezoek gering. De leeftijd der leerlingen, gedeeltelijk heidenen, was in den regel 13 en 16 jaren. De meisjes waren door geregelder schoolbezoek meestal verder gevorderd dan de jongens en werden, wat betreft de verhouding tot het aantal jongens, op de Rottineesche scholen in grooteren getale dan ergens elders in Nederlandsch Indie aangetroffen.”

Tot zoover het officieel verslag over het schoolwezen op Rotti het arcadië voor het Inlandsch onderwijs in de residentie Timor.

Hetgeen wij reeds vroeger meer in 't algemeen over het inlandsch onderwijs in den Timor-Archipel en nu hier in 't bijzonder van dat op Rotti hebben medegedeeld, geeft nogthans slechts een zeer onzeker beeld van de werkelijkheid. Doch hoe onvolkomen ook, voor den belangstellenden lezer zal het nu wel duidelijk zijn, dat de van 1871 dagteekenende

organisatie van het inlandsch onderwijs nog te kort haar invloed heeft kunnen doen gevoelen, om nu reeds met vrucht over hare werking te kunnen oordeelen. Geeft zij met het oog op de groote uitgestrektheid van ons Indisch gebied, en de financieele middelen waarover voor het onderwijs thans nog maar kan worden beschikt, geen aanleiding dat op dat punt zelfs geen al te sanguinische verwachtingen immer tot vervulling zullen komen, toch gelooven we dat zij bij een consequente en milde toepassing tot een vruchtdragend onderwijs had kunnen leiden. Doch ook uit dat oogpunt beschouwd, is het alsof een fatum op Indie rust, want voor nog aan de bedoeling van deze bij koninklijk besluit bepaalde regeling, ook zelfs maar tot op zekere hoogte uitvoering was gegeven en dus de vruchten als genoegzaam gerijpt waren te beschouwen, wordt, gedragen door de liberale partij, een man als Opperland naar Indie gezonden, waarvan men volgens het door hem reeds in 1879 verkondigde regeeringsprogram voor Indie, zeker kon zijn dat hij het Inlandsch onderwijs geen goed hart zou toedragen. En dat wij ons hierin niet vergissen, hiervan vinden wij reeds een bewijs in de eerste onder zijn invloed verschenen begrooting en in de daarover in de Tweede Kamer gevoerde discussiën ¹⁾. Onder het bestuur toch van den nieuwen opperlandvoogd, wordt voor Inlandsch onderwijs reeds dadelijk twee ton minder opgebracht of zooals de heer Lieftinck het meer eigenaardig uitdrukt, uitgehaald op een begrootingspost, waarvoor het laatste jaar twaalf ton in 't geheel was uitgetrokken. Alzoo een besnoeiing van niet minder dan $\frac{1}{6}$ op deze, ten dienste van het volksonderwijs voor gansch Nederlandsch Indie, toch waarlijk reeds zeer bescheiden aanvraag.

Als het op bezuinigingen aankomt, men ziet het nu reeds duidelijk, is de ond-vertegenwoordiger van Rotterdam, in Indie niet al te bedeesd om er krachtig op in te hakken. En waarom ook zou hij niet? Hij is immers zeker, nu in de Tweede Kamer

1) Zie Handelingen der Staten-Generaal. 2de zitting, 1884—1885, blzd. 149.

het zwaartepunt van links naar rechts is verplaatst, of om ook eens met den heer Fransen van de Putte te spreken, nu de „Kamer om is”, van den steun der nieuwe meerderheid, die in ons land hoofdzakelijk daarin van de liberale partij verschilt, dat zij het maatschappelijk welzijn in de allerlaatste plaats meent te moeten zoeken in intellectueele ontwikkeling en verbreiding van kennis, en dat nog wel 't allerminst in die lagen der samenleving, waar het lager onderwijs het meest tot zijn recht zou kunnen komen. Uit dat oogpunt beschouwd, vreezen we dat de korte parlementaire schermutseling, welke deze nu ook op Indisch terrein overgebrachte strijdleus hier reeds uitlokte, een zeer merkwaardig moment zal blijken in de groote wereldstrijd, welke de orthodoxie tegen de wetenschap en het rationalisme heeft aangebonden en waarin zij thans, dank zij de meest heterogene bondgenootschappen, zoodanige stelling heeft kunnen veroveren, dat de twee groote partijen, die nu de westersche beschaving verdeeld houdt, in ons parlement vrijwel tegen elkander opwegen. Zal dit voor Nederland ook reeds zeer schadelijk, maar vooral met het oog op de bestaande staatsrechtelijke verhouding tusschen moederland en koloniën, voor Indie hoogst gevaarlijk basculestelsel nog lang moeten stand houden? Wie, die het ook maar met eenige zekerheid zou durven beweren. In het politieke labyrinth is het voor den tijdgenoot dikwijls reeds moeielijk genoeg het rechte spoor te vinden, zoodat op dat terrein van prophetieren wel het allerminst spraak kan zijn. Laat ons intusschen hopen, dat het Nederlandsche kiezersvolk, door zijn gezond verstand geleid, niet al te veel tijd zal behoeven om in te zien, dat een partijverhouding als het nu in de Kamer heeft gebracht, niet slechts verlammend, maar ook demoraliseerend moet terugwerken, ook zelfs op de krachtigste regeering. Bij zoodanige partijhouding wordt bovendien iedere door de regeering voorgestelde bestuursmaatregel ook nog afhankelijk van een zeer wisselvallige meerderheid in de Kamer, welke, zooals we nog onlangs zagen gebeuren, een voor de regeering zeer

gevoelig en vijandig votum uitbracht, toen zij met 38 tegen 34 stemmen, artikel 3 van het wetsontwerp, tot aanwijzing der middelen tot dekking van de uitgaven begrepen in de Staatsbegrooting van 1885, verwierp¹⁾. Vermoedelijk toch was deze meerderheid toen alleen daaraan te danken, dat enkele leden der rechterzijde, beducht de laatste aansluiting op den spoorweg te zullen missen, gemeend hebben er ditmaal 's lands zaken wel eens aan te kunnen wagen.

Met dit woord over het volksonderwijs op Rotti zijn wij aan het einde.

Maakt men nu de balans op, dan kan onzes inziens het oordeel niet anders luiden, dan dat Timor en onderhoorigheden ook na 1816 op de meest onverantwoordelijke wijze werden veronachtzaamd.

Nergens misschien heeft het stelsel van onthouding zóó loodzwaar op de bevolking gedrukt, als op dat eiland en zijne annexa. Waren enkele blijken van een meer opgewekte belangstelling niet altijd door te miskennen, zij duurden tekort om een eenigszins blijvenden indruk achter te laten.

Is nu zoodanig stelsel economisch reeds onverdedigbaar, staatkundig is het in hooge mate bedenkelijk.

Voor wie de geschiedenis van den dag geen gesloten boek is gebleven, kan het niet ontgaan zijn, dat onder de krachtige inwerking der dagelijks nog veldwinnende moderne, egoïstische en naturalistische wereldbeschouwing, in Europa een heftige geest van verzet tegen de aristocratische beginselen, waarnaar de staatshuishoudingen plegen te worden bestuurd, is vaardig geworden. Verontrust door die uiting van den tijd-

1) Zie: Handelingen der Staten-Generaal. 2e zitting, 1884/85, II, blz. 248.

Art. 3 bedoelde de regeering te machtigen door uitgifte van een bedrag van hoogstens 15 miljoen en tweehonderd gulden aan schatkistbiljetten, in het geraamde tekort der Staatsbegrooting te voorzien.

geest, welke niet altijd op vreedzame wijze en niet zelden zelfs in den vorm van petroleum, dynamiet en andere tot nu toe ongebruikelijke middelen, zich aankondigde, hebben de machthebbenden van onzen tijd gemeend, in de allereerste plaats heil te moeten zoeken in het scheppen van staatkundige betrekkingen tusschen de verschillende nationaliteiten in Europa onderling, waarvan protectionisme den grondtoon is geworden.

Maar ook hierin zou het maar al te spoedig blijken dat men niet ongestraft de groote economische beginselen, door Adam Smith nu reeds langer dan een eeuw geleden verkondigd en welke langzamerhand in Europa zich hebben baangebroken, kan verloochenen.

Sterker nog dan te voren, doet zich dan nu ook reeds weder behoefte gevoelen aan een nieuwen uitweg voor dat trop plein der moderne beschaving, waarvoor thans reeds in Europa eigenlijk geen plaats meer is, maar na langduriger vrede en bij een consequente toepassing van het beschermend stelsel, zeer zeker nog minder plaats zal overblijven.

Reeds in 1879 had „Ernst von Weber” de aandacht van den machtigen protectionist in zijn vaderland gevestigd op de groote noodzakelijkheid van: „Die Erweiterung des deutschen Wirtschaftsgebiets und die grundlegung zu überseeischen deutschen Staaten. Ein dringendes Gebot unserer wirthschaftlichen Nothlage,” zooals die schrijver, in zijn onder dien titel uitgegeven studie ¹⁾, zijn pleidooi reeds als bij voorbaat resumeert, en in alle opzichten zoo puntig praeciseert. Laat reeds bij een eersten oogopslag het protectionistische stelsel zich uitnemend rijmen met het bezit van uitgebreide gewesten in andere hemelstreken met hunne vreemde nooden en behoeften, het biedt tevens de zoo vurig

1) In een zelfde redeverband, wezen we in '80 op dien zelfden schrijver, toen ook reeds als schrijver van: *Vier Jahre in Afrika*, in zijn vaderland wel bekend. Zie *Historische schets van den zeeroof in den Oost-Indischen Archipel*. Tijdschrift van het zeewezen, 1880, blz. 128.

verlangde uitweg aan voor dat te veel, waaraan Duitschland, sinds het zich in staatkundigen zin heeft geconsolideerd en op de slagvelden in Europa er dus geen debouché meer voor meent te kunnen vinden, nu nog meer als ooit te voren dringende behoefte moet gevoelen.

Als het meest nabijgelegen, is natuurlijk het oog van Europa in 't algemeen, maar van Duitschland meer in 't bijzonder nog, het eerst gevallen op de uitgestrekte terreinen, die op Afrika nog niet onder Europeesch protectoraat zijn opgenomen. Maar zal die zeker met den dag nu meer toenemende smaak voor overzeesch bezit in dat Zwarte werelddeel geheel bevrediging kunnen vinden? Wij vreezen dat de tijd geen bevestigend antwoord op die vraag zal geven. Integendeel maken we ons beducht, dat het steeds meer en meer door socialistische woelingen bedreigde Europa, niet lang talmen en naar andere, en voor het beoogde doel zeker meer geëigende terreinen zal omzien, om bij het woelen der socialistische elementen als paratonnerre te kunnen dienen.

Het is vooral uit dat oogpunt, dat wij die, in de Oost-Indische Compagnie in hare laatste levensjaren ook reeds proefondervindelijk veroordeelde, en nu weder krachtiger als ooit door den tegenwoordigen Opperlandvoogd in Indie, in bescherming genomen staatkunde van onthouding dubbel, gevaarlijk achten. Indien Nederland nu reeds zelf zich niet bekwaam acht, — want dit inderdaad ligt in de benoeming van dien banierdrager van de onthoudingspolitiek tot onderkoning van Indie opgesloten, — om zijn schoon en vruchtbaar Indische rijk langer naar wijze, humane en billijke beginselen te besturen en tot een rijke bron van inkomsten te maken voor het moederland, welk bezwaar zou er dan nog wel voor het naar koloniaal bezit hunkerende Europa kunnen bestaan, om ons dien te zwaar geworden taak uit handen te nemen? Of zou de Nederlandsche volksvertegenwoordiging soms kunnen meenen, dat in een kwestie van zoodanig dringend en klemmend internationaal belang, het plaatsen van eenige Neder-

landsche wapenborden langs de stranden en kusten van het met haar sanctie onbeheerd gelaten gebied, irenisch genoeg zou werken, om zoodanige nominale souvereiniteit blijvend te doen eerbiedigen?

Toen aan het einde der vorige eeuw andere politieke denkbeelden in Europa de bovenhand kregen, ging de republiek der Zeven provinciën, tegen dien stroom van nieuwe en frisscher denkbeelden niet opgewassen, daarin onder. Zullen latere geschiedschrijvers ook van onzen tijd moeten memoreeren dat Nederland als koloniale mogendheid van den eersten rang, geen open oog heeft gehad voor de gevaren der nieuwe politieke denkbeelden, welke ook op koloniaal gebied thans over Europa zijn vaardig geworden?

Ware het niet dat economische en humane begrippen Nederland reeds moesten nopen, om naar uitbreiding van bestuursbemoeiingen in den Oost-Indischen Archipel te streven, ook zelfbehoud als onafhankelijke staat in Europa, verbeidt het een staatkunde te belijden, die zoo leerrijk maar tevens ook zoo trefend ons in herinnering brengt het roemloos einde der Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, nu nog geen eeuw geleden en het toen daarop spoedig ineenzakken van de republiek der Zeven provinciën, na een luister- en glorierijk verleden als misschien geen andere staat in de nieuwere geschiedenis zich zou kunnen beroemen ooit te hebben beleefd.

Eenige bemerkingen op het nieuw Landhuur-Reglement in de Vorstenlanden op Java.

Bij Gouvernements besluit dd. 3 Februari 1884 (Nederlandsch Indisch Staatsblad 1884 N°. 9) werd door den Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië gearresteerd een nieuw Reglement op den landverhuur in de Vorstenlanden Soerakarta en Djocjocarta.

Reeds lang bestond behoefte daaraan, want het bestaande Reglement van 1857 was versleten en beantwoordde niet aan de actueele toestanden.

Zoowel landhuurders als Gouvernement zagen dit in. Van de eerstgenoemden waren er, die een werkzaam aandeel namen in het helpen ontwerpen van een nieuw Reglement, wat door de beide Residenten dier Vorstendommen naar waarde werd geschat.

Zij toch mochten geacht worden, beter dan ieder ander, de feilen en gebreken van het bestaande Reglement te kennen, en daarom vonden wij het een goed denkbeeld, dat dergelijke brave mannen geroepen werden om een werkzaam aandeel daarin te nemen.

In het nieuwe Reglement vinden wij, wat de hoofdzaken betreft, echter weinig terug, van hetgeen door hen, als noodig om geregulemeerd te worden, opgegeven was. Waarom? Wij weten het niet, men ziet zulks echter meer in onze goede Oost!

Voor zooverre onze memorie strekt, willen wij eenige zaken

die daarop betrekking hebben releveeren, teneinde te doen zien, hoe weinig de Regeering bekend is met de toestanden, en hoe weinig ernst het haar is, om betere en duidelijk beschreven wetten en bepalingen in de plaats te doen treden van verouderde voorschriften, die bewezen hebben voor den tegenwoordigen toestand niet meer houdbaar te zijn.

De wijze waarop men te werk ging om landen te huren, en dit in verband te brengen met de bepalingen van 1857, was eene totale onmogelijkheid.

Het Reglement spreekt van voorafgaand verlof vragen aan de Regeering, om met den apanagehouder onderhandelingen te mogen openen, over den inhuur zijner gronden.

(Par paranthèse zij gezegd, dat Z. H. den Keizer zich steeds buiten die wet, of liever gezegd daarboven heeft gesteld. De bij het Reglement vastgestelde contracten van huur heeft hij voor zichzelf ook nimmer erkend, noch willen opvolgen. En het Gouvernement van Nederlandsch-Indië, NB. „Opperheer”, heeft zich daarbij lijdelijk nêergelegd!)

Meermalen is het onmogelijke aangetoond, om die wetsbepaling op te volgen; geen inhuur was te bewerkstelligen zonder overtreding der bepalingen van 1857.

Dat ten minste had men gehoopt veranderd te zien in het nieuwe Reglement, maar helaas, die onhoudbare en onware toestand is behouden!

Al ware 't maar alleen om der eerlijkheids wille, dan had die bepaling, die niet op te volgen is, uit de wet moeten gelicht worden; zonder overtreding dier wetsbepaling is geen inhuur van gronden denkbaar!

Maar 't is hiermede gegaan, als met zoo vele zaken in Oost-Indië, waar 't zoo moeielijk schijnt, om wat goeds en duidelijks in wettelijken vorm te gieten. Ware men er op uit geweest om te bevestigen, wat algemeen gezegd wordt, dat de wetten in Indië gemaakt worden om ze niet na te leven, men zou zeer zeker niet beter hebben kunnen slagen, dan bij de samenstelling der landverhuur-wetten

van 1857 en 1884, want ze waren en zijn niet op te volgen.

In 27 jaren is men dus in Indië niet wijzer geworden. Waarom moest de heer 's Jacob, op het punt van aftreden staande, ook zoo'n ingrijpende wet nog afkondigen? Waarom dit niet overgelaten aan den zooveel meer zaakkundigen heer O. van Rees, die een paar maanden daarna als Opperlandvoogd optrad?

Voorzeker had deze zoo'n Reglement niet afgekondigd! Deze opmerkingen hebben wij noodig geacht, hier als inleiding ter neder te schrijven onzer bemerkingen op het nieuwe landhuur-Reglement; weinig hebben wij daarbij te voegen, als alleen dat wij achter ieder artikel, dat wij in beschouwing namen, tusschen twee haakjes die bemerkingen hebben opgeteekend.

Artikel Een.

Geen verandering wordt gebracht in den verhuur van gronden der Javaansche Vorsten en apanagehouders, aan Javaansche onderdanen dier Vorsten overeenkomstig de Javaansche instellingen en wetten.

Overigens worden voor den huur van gronden voor den landbouw alleen toegelaten:

1°. Europeanen en daarmede gelijkgestelden in Nederlandsch-Indië gevestigd. [NB. of aldaar wettig vertegenwoordigd, is dit opzettelijk weggelaten? zoo ja, waarom? Dat er aan gedacht is, blijkt uit Art. 10; 1°. iemand in Holland wonende, en kapitaal willende steken in huurlanden, kan dat nu niet doen, of moet zelf in Indië gaan wonen, en mag dan b. v. zijn zoon of een ander met het beheer en de exploitatie daarvan niet belasten, zelfs al gaf hij hem generale volmacht!!]

2°. Vennootschappen van koophandel gevestigd in Nederland of in Nederlandsch-Indië, zamengesteld uit, en bestuurd door Europeanen of met hen gelijkgestelden en binnen Soera-

karta of Djocjocarta vertegenwoordigd, door een bij authentieke acte aangestelde gemachtigde, die voldoet aan den eisch bij 1°. van dat artikel gesteld, en die met en benevens zijn lastgever persoonlijk aansprakelijk is voor de naleving van dit Reglement, met opzicht tot de verplichtingen van den landhuurder. [NB. Dus moet b. v. de te Samarang gevestigde firma die landhuurster is, een gevolmachtigde te Solo of Djocjo hebben, niettegenstaande die plaats zeer nabij de Vorstenlanden ligt, en meermalen daags per spoor bereikbaar is? !]

Voor de in § 1 en 2 genoemde personen en vennootschappen, is de bevoegdheid om gronden te huren ondergeschikt, aan eene voorafgaande tot wederopzeggens toe te verleen schriftelijke vergunning van den Gouverneur Generaal. [NB. Deze redactie is slecht, want de Regeering heeft de bevoegdheid niet, om eenmaal voor den tijd van twintig jaren bekrachtigde huurcontracten in de Vorstenlanden binnenstijds voor nietig te verklaren, wanneer contractanten onderling aan hunne verplichtingen voldoen.]

Moet, door hevige motieven geleid, de Regeering er toe overgaan, een huurder uit de Vorstenlanden te verwijderen, hij worde er uitgezet, maar de huurverbintenissen blijven volgens algemeene erkende rechtsbeginselen van kracht, en wordt de zaak, namens den verwijderde, beheerd.]

Artikel Twee.

Elke onderneming moet minstens 200 Bouws van 500 □ Rijnlandsche roeden groot zijn, bebouwbare grond zoodanig aaneen gesloten, dat geen gedeelten daarvan tusschen andere ondernemingen geëncloveerd liggen, tenzij die enclaves een onafscheidbaar deel uitmaken van eene, tot de onderneming behorende hoofddessa. [Zie aanmerking achter artikel 5.]

Bebouwbare gronden zijn die, welke door hunnen aard en hunne ligging geschikt zijn, om met voordeel bebouwd

te worden. [Wie kan dat, bij woeste gronden vooraf bepalen?]

Artikel Drie.

De huurovereenkomst, evenzoo de huurverlenging, mag voor niet langer tijd dan twintig jaren worden gesloten. [NB. In de Vorstenlanden op Sumatra's Oostkust, waar de Vorsten eveneens hun zelfbestuur hebben, worden gronden door die Vorsten aan particulieren ter bebouwing afgestaan in erfpacht voor den tijd van 75 jaren. Waarom voor de Javasche Vorstenlanden niet dezelfde bepaling gemaakt? De korte termijn van 20 jaren belet de daarstelling van groote irrigatiewerken en machinale stoomwerktuigen, tot oppomping van water enz., waardoor evengoed de landhuurder, als de Javaansche landbouwer grootelijks gebaat zoude zijn; ook valt een erfpachtrecht in de termen om met hypotheek bezwaard te kunnen worden, wat den landhuurder zoozeer ten goede zoude komen bij het opnemen van gelden, als wanneer hij aan zijn geldschieder tot zekerheid zijne erfpachtrechten konde verhypotheceren, en alsdan zeer zeker geen 9 % rente plus 5 % commissie + enz. zou moeten betalen, en eindelijk niet zoozeer zou overgegeven zijn aan de willekeur van den Vorst of apanagchouder bij weder-inhuur, iedere 20 jaren. Van die willekeur waren, nu 8 en 9 jaren geleden, zoovele landhuurders het slachtoffer, bij de huurverlenging. Exorbitante eischen van Bekti en verhoogde pachten, moesten de huurders wel inwilligen, wilden ze niet bij expiratie van den huurtijd, hunnen rijkdom in fabrieken, machineriën, gebouwen, loodsen, kunst-waterwerken, rijke koffietuinen enz. bestaande, niet geheel zien verloren gaan. Datzelfde staat hen over 10 jaren weer te wachten!]

Artikel Vier.

Tot het sluiten van de overeenkomst, wordt de voorafgaande vergunning van het Hoofd van Gewestelijk Bestuur

gevorderd. [NB. Dit is wat men noemt een wassen neus, want vóór men de vergunning vraagt, is de huur-overeenkomst altijd reeds gesloten.

Ziehier hoe de inhuur van gronden steeds is geschied: Wanneer iemand gronden wil inhuren, dan doet hij dat zeer geheim, om concurrentie te voorkomen. Hij bespreekt dus eerst de zaak met den eigenaar, na zich vooraf zooveel mogelijk van uitgestrektheid, vruchtbaarheid, waterrijkdom, bevolking etc. overtuigd te hebben.

Wij zeggen: zooveel mogelijk, omdat b. v. geen eigenaar opmeting van gronden toelaat, vóór hij van den verhuur zeker is, en een gedeelte van de Becti ontvangen heeft.

Is dat gebeurd, dan geeft hij zijn' Piagem, volgens de hadat voor hem het eenig verbindend stuk, waarin hij niet spreekt van verhuren maar van overdracht zijner rechten als Loerah, (baas — meester — eigenaar) tegen zekere verplichtingen, voor de tijdelijke overdracht dier rechten.

De huurder komt dan te staan in de verhouding van Bekèl (een aan den eigenaar ondergeschikte beheerder), tot den Loerah, aan wie hij verplicht is hommage te brengen, waarvan echter in het contract, dat door den Resident bekrachtigd wordt, niets vermeld staat.

Heeft de huurder eenmaal dien Piagem in handen, die men eerst aan den Rijksbestierder van den Keizer laat zien en goedkeuren, dan worden dadelijk de gronden overgegeven en overgenomen, en dan eerst begint men toestemming te vragen aan den Resident, om in onderhandeling te mogen treden met den eigenaar, over huur zijner gronden.

Krachtens deze usance, is die geheele formaliteit een wassen neus, zooals wij zooeven zeiden.

Waarom niet eenvoudig bepaald:

„Ieder die tot huur van gronden gerechtigd is, kan alle „voorbereidende maatregelen nemen tot inhuur, en wanneer „onder nadere Gouvernements goedkeuring die inhuur be- „werkstelligd is, zal alvorens die gronden overgenomen kunnen

„worden, het daarvan gesloten contract den Resident ter goedkeuring en zegeling worden aangeboden.

„Alleen bij gebleken bedrog en schennis van wetsbepalingen heeft de Resident het recht tot vernietiging dier contracten.”

Dat ware een bepaling geweest, die eerlijk na te leven is!]

Artikel Vijf.

Het Hoofd van Gewestelijk Bestuur (Resident) onderzoekt:

1°. t/m 4°. enz.

5°. Indien aan het Hoofd van G. B. blijkt dat de uitgestrektheid der onderneming ten behoeve van welke de aanvraag om vergunning tot het huren van gronden wordt gedaan, nog niet 200 Bouw maar tenminste 100 Bouw bebouwbare gronden bedraagt, kan hij dientengevolge zijne toestemming niet weigeren, maar wordt den aanvrager de verplichting opgelegd, om binnen 2 jaren, na de bekrachtiging der te sluiten overeenkomst zijne onderneming tot eene uitgestrektheid van minstens 200 Bouw bebouwbare grond uit te breiden. [NB. Wij durven deze bepaling ongerijmd te noemen, omdat men daardoor belet het zich vormen van eene 2de klasse Europeesche landhuurders, die over een eigen klein kapitaal beschikken kunnen. 't Is toch een aardige winstgevende zaak voor iemand die b. v. 50 Bouw kina, cacao of nootmuscaat kan aanplanten en onderhouden. Een vanille aanplant heeft lang zooveel grond niet noodig om winstgevend te zijn; men denke hier aan den tuin van wijlen Teijssman te Buitenzorg. 't Is of men deze bepaling in het leven heeft geroepen, om de groote geldschieters, geldinrichtingen en handelshuizen in de hand te werken, want groote ondernemingen worden alleen opgericht met groote geldhulp van geldschieters, en die groote zaken veroorzaken de groote débâcles, die we in het laatste jaar zagen plaats hebben.]

Artikel Zes.

Nadat de in artikel 4 bedoelde vergunning verleend is,

wordt de huur-overeenkomst volgens een door den Gouverneur Generaal vast te stellen model, in geschrifte verleden enz.

Deze acte moet bevatten:

1°. enz. t/m 7. (Geen opmerkingen).

Artikel Zeven.

Geen aanmerkingen.

Artikel Acht.

Het Hoofd van Gewestelijk Bestuur overtuigt zich:

1°. enz.

2°. enz., eindelijk aanbieding contract aan den Vorst ter bezegeling.

Deze bezegeling strekt tot bewijs, dat de Vorst met den inhoud genoeg neemt, het hem aankomend zegelgeld [NB. waarom niet bepaald hoeveel?] ontvangen, of de kwijting daarvan geregeld heeft, en aan den huurder het genot van het gehuurde verzekerd. [NB. waarvoor dient deze tirade? volgens art. 5 heeft het Hoofd van Gewestelijk Bestuur zich reeds vooraf verzekerd van de vergunning van den Vorst, om die gronden te verhuren. Die vergunning eenmaal verleend zijnde, behoeft geen nadere verzekering!]

Na de bezegeling enz.

De Registratie enz.

Indien de onderneming, ten behoeve van welke de overeenkomsten gesloten zijn, nog niet voldoet aan de bepaling van artikel 2, en mitsdien nog niet een zooveel mogelijk aaneen geschakeld geheel vormt [NB. is voor de vrije suikerkultuur op de Gouvernementslanden ook zoo'n bezwarende en belemmerende voorwaarde gemaakt?] van 200 Bouws bebouwbare gronden, enz.

Artikel Negen.

De huur-overeenkomst treedt in werking op den dag der

registratie [NB. feitelijk reeds circa één jaar vroeger, zie aanmerking bij artikel 3] tenzij een later tijdstip, enz.

Artikel Tien.

Geen overeenkomst tot verlenging enz.

Ten opzichte der overeenkomsten, in dit artikel bedoeld, zijn van toepassing de bij dit Reglement vastgestelde voorschriften op de inhuurneming van gronden, met dien verstande:

1°. dat enz.

2°. idem.

3°. Dat bij overdracht, in stede van afzonderlijke overeenkomsten van den nieuwen huurder, met al de betrokken verhuurders kan worden aangeboden eene acte van toestemming, overdracht en overneming van de overgedragen huur-rechten volgens een door den Gouverneur Generaal vast te stellen model. [NB. Zijn hiervoor zooals tot dusverre geen zegelgelden ($2\frac{1}{2}$ 0/0) verschuldigd? alleen artikel 8 spreekt van zegelen en zegelgelden betalen aan den Inlandschen Vorst, ook niet hoeveel, dat is alleen bij sluiting van huurcontracten, niet bij overdracht.]

De overeenkomsten van huur enz.

Artikel Elf.

Wanneer in de gevallen bedoeld in artikel 5 alinea 6, in artikel 8 alinea 7 en artikel 10 alinea 2, de termijn van twee jaren is verstreken, zonder dat de huurder de vereischte uitbreiding aan zijne onderneming heeft gegeven, wordt de huur-overeenkomst enz. ontbonden, met ingang van een door het Hoofd van Gewestelijk Bestuur te bepalen tijdstip, zonder dat de huurder eenige teruggave van betaalde Bekti of huurschat nog ook vergoeding mag vorderen wegens door hem opgerichte gebouwen of werken als anderzins. [NB. Behalve het reeds bij artikel 5 aangetoonde onhandige en onwettige van dergelijken maatregel is hij zoo arbitrair mogelijk. 't Is

buitendien in handen van een partijdigen Resident, een gevaarlijk wapen voor den betrokkene.]

Artikel Twaalf.

De uitoefening van openbaar gezag is aan de huurders, hunne lasthebbers en ondergeschikten verboden. [NB. Deze bepaling is immers onhoudbaar, want dan zou geen beheerder eener onderneming een dief, brandstichter of moordenaar mogen gevangennemen en houden, tot tijd en wijle de politie, die of lui of verre verwijderd is, goedvindt om bij oproeping te komen? Waarom hen niet benoemd tot onbezoldigd politie-dienaar?

Zij zullen in ieder geval beter in het algemeen belang werkzaam zijn dan de politie van den Vorst, die onbezoldigd is en op kosten van ongelijk leeft!]

Zij doen echter enz.

Artikel Dertien.

Het is den huurders, hunne lasthebbers en ondergeschikten verboden, eenige daad van beheer op de gehuurde gronden te verrichten, vóórdat de bekrachtiging der overeenkomst van huur bedoeld bij art. 8 en de overdracht van huur bedoeld aan het slot van art. 10, heeft plaats gehad. Bij overtreding van dit gebod wordt art. 31 toegepast. [NB. Zie hieromtrent de aanmerking op art. 3. Geen der bestaande ondernemingen in de Vorstenlanden ware met opvolging van deze bepaling, die ook in het Reglement van 1857 voorkomt, tot stand gekomen. Dat weet het Gouvernement!!]

Artikel Veertien.

Geen aanmerkingen.

Artikel Vijftien.

Op de gehuurde gronden mogen behalve onderdanen der Javaansche Vorsten, geen andere personen, door den huurder

in dienst genomen of werkzaam gesteld worden, dan diegenen, tot wier toelating door het Hoofd van Gewestelijk Bestuur, schriftelijk toestemming is gegeven! [NB. In den pluktijd vooral komen er veel inlanders uit naburige Residentiën om koffie te helpen plukken; die lui worden zoo lang maar mogelijk in dienst gehouden; eveneens is dit het geval in den tijd van bewerking der sawahs; dan zoekt de huurder overal zooveel werkvolk als hij maar krijgen kan voor de bewerking zijner tuinen om zijne bevolking aan de bewerking harer eigene sawah-velden te houden. Is deze bepaling ook van toepassing op het bedienden personeel van den beheerder der onderneming?]

Moet daarvoor steeds de toestemming van den Resident gevraagd worden?!!]

Ten opzichte van Europeanen enz.

Als opzieners mogen alleen in dienst gesteld worden Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen.

[NB. In den laatsten tijd heeft menig huurder zijne Europeesche opzieners moeten ontslaan, omdat hij geen geld meer had om ze te betalen, en heeft daarvoor inlanders, die veel goedkooper zijn, in den plaats gesteld.

Dit is dus met deze bepaling in strijd. Maar wat had de huurder dan wel moeten doen? 't Is onzinnig om dergelijke onhoudbare bepalingen in het leven te roepen, die buitendien tot niets leiden, want welke autoriteit zal den huurder kunnen dwingen, een zeker aantal Europeanen in zijn' dienst te nemen als opzieners? Wie zal bepalen het aantal?

Indien de huurder zegt, ik heb er geen enkele noodig, of ik heb er aan één genoeg, wie zal hem dan dwingen om er één of meer te nemen?]

Artikel Zestien.

De huur-overeenkomst gaat geenzins te niet enz.

Geen aanmerkingen.

Daden dienende alleen tot het bewaren, alsook die,

welke strekken om op de nalatenschap toezicht te houden, worden niet als daden van beheer aangemerkt. [NB. Kan aanleiding tot veel moeite geven als men met kortzichtige ambtenaren te doen heeft. Waar eindigt het: toezicht houden; waar begint: beheer; als de huurder midden in den oogst of planttijd sterft?]

Artikel Zeventien.

Geen aanmerkingen.

Artikel Achttien.

Idem.

Artikel Negentien.

De huurschat wordt door den huurder, aan den verhuurder persoonlijk of door schriftelijk daartoe gemachtigden betaald, verrekening van vervallen of nog te vervallen huurtermijnen of van een deel daarvan met de schulden van den verhuurder aan den huurder of aan derden is verboden. [NB. Indien men in Nederland zoo'n bepaling wilde maken, zou men den wetgever al zeer spoedig een plaats in Meerenberg aanwijzen. Alleen de meest onbegrensde heerschzucht heeft zoo'n wet in 't leven kunnen doen roepen. Werd het doel, dat men er mede beoogt, bereikt, d. i. den verhuurder beletten om indien hij geld noodig heeft, zijne pachtpenningen voor een zekeren tijd met groot verlies, aan geldschietters te verkoopen en daarvoor kwitantien van ontvangst dier pachtpenningen aan dezen als waarborg in ruil te geven; werd dat bereikt, wij zouden er ons bij nederleggen, hoewel het meer dan arbitrair is iemands vrijen wil aan banden te leggen en hem te verbieden, om indien hij daaraan behoefte heeft, op zijnen eigendom gelden op te nemen; maar dat doel wordt niet bereikt, want om deze bepaling te ontduiken, heeft de verpachter slechts aan hem, die hem geld wil leenen, voor de overeengekomene som zooveel petoks of kwitantien voor te ontvangen pacht te geven als noodig is, vergezeld van eene machtiging om namens hem de pacht van den landhuurder te

ontvangen en men blijft buiten deze arbitraire wetsbepaling.]

Koop en verkoop van kwitantien van den huurschat (petoks) zijn van rechtswege nietig. Schulden uit zoo'n koop en verkoop voortvloeiende zijn niet invorderbaar in rechten. [NB. Deze bepaling luidt zoo algemeen mogelijk en is even onhoudbaar als de 1ste alinea van dat artikel. Trouwens in het wezen der zaak is dat verbod hetzelfde als dat vervat in de 1ste alinea. Er heeft geen handel in petoks plaats, alleen de man die geld noodig heeft, tracht van deze of gene op zijne te goed hebbende pacht een voorschot te krijgen en geeft daarvoor in waarborg of in terugbetaling van het geleende geld één, twee of meer petoks, onder zulke rentebetaling als partijen goedvinden. De man die geld moet hebben, die het dringend noodig heeft, zal met ontduiking van dit verbod, zooals wij zooeven zeiden, toch wel geld op de oude wijze krijgen; de geldschietter echter, zal om het meer precaire, d. i. ontduiking van wetsbepaling, den geldbehoevende nog zwaardere lasten opleggen, die dus door dit verbod, het tegenovergestelde van gebaat zal zijn. Eindelijk rijst de vraag, of de wetgever in casu wel het recht heeft, om den Vorsten, prinsen, hoofden en verdere inwoners der Vorstenlanden, tot der Vorsten onderdanen behorende, onder het bereik van deze wet te brengen en dus inbreuk op hunne eigene, door ons Gouvernement gewaarborgde wetgeving, waarin zulke bepalingen niet voorkomen, te maken? Buitendien is deze wetsbepaling immoreel daarom, omdat ze aan de eene zijde, naarmate er meer gevaar aan verbonden wordt, den woeker zal aanwakkeren en vermeerderen en aan de andere zijde poging tot bedrog, tot ontduiking van schuldbetaling in de hand werken, door zich onder bescherming van dit artikel te stellen.]

Artikel Twintig.

Papaver-kultuur is verboden. [NB. Maar de invoer, verkoop en het lichaam physiek en moreel doodend verbruik van

het papaverproduct, niet! Vreemd, dat datzelfde Gouvernement, dat de kultuur van den papaver verbiedt, de eenigste groote importeur op Java is van de daarvan in Britsch Indie en in Turkije vervaardigd wordende opium!!]

Artikel Een en twintig.

De huurder verbouwt alleen producten, bestemd voor de Europeesche markt.

Rijst en tweede gewassen mogen alleen als wisselteelt worden geplant. [NB. vele huurders van koffielanden, ja bijna allen, trachten zooveel mogelijk sawahs te maken, die uitsluitend met rijst worden beplant en dus niet als wisselteelt kunnen beschouwd worden. Ruimte van bevolking op een koffieland hangt zamen met ruimte van sawahs. Naast de koffie bestaat er dus op alle huurlanden wel degelijk constante rijstbouw, zonder welke die landen niet zouden bestaan. De redactie van dit artikel is dus onduidelijk en behoeft wijziging, indien men dit artikel behouden wil, hoewel eerst dient te worden uitgemaakt dat rijst geen stapelproduct is, bestemd voor de Europeesche markt!! Evenzoo behoort de ketella tot de tweede gewassen en daaruit wordt het tapiocameel vervaardigd, dat bij duizenden picols uit Nederlandsch Indie naar Europa wordt verscheept; zoo zouden wij nog kunnen noemen, de in Europa vervaardigd wordende sesamolie, uit het widjinzaad, dat niets anders als een tweede gewas is.]

Artikel Twee en twintig.

De verplichte diensten enz.

Het is nitdrukkelijk verboden huiselijke diensten, hoe ook genaamd, zoomin ter hoofdplaats, als op de ondernemingen te vorderen. [NB. Hieraan ontbreekt: dan alleen tegen vrijstelling van wettige landbouw-heerendiensten: want anders zal het den landhuurder wel onmogelijk zijn, om stalbediening, grassnijders, brandhouthaalders, koewachters, wachtvolk en dergelijken te verkrijgen.]

Artikel Drie en twintig.

1ste Alinea, noodeloos, want gaat geheel en al op in art. 21 en 22.

2de Alinea: [NB. De bijzondere zorg van de Regeering voor de Inlanders hier meer speciaal onderdanen van eenen Inlandschen vorst, wien door de Regeering zijn zelfbestuur verzekerd is, dus waarmede de Regeering eigenlijk zich niet bemoeien mag, gaat hier wel wat al te ver!

Rechtsens mag de Regeering van Nederlandsch Indie zich niet mengen in regelingen, die den landhuurder in overeenstemming met de bevolking en hare hoofden, die Vorstenonderdanen zijn, treft en die beheerscht worden door hare eigene wetten; daarvoor hebben ze hare eigene hoofden, waarbij zij zich beklagen kunnen, indien door den landhuurder inbreuk op hare rechten gemaakt wordt. Dat weten ze trouwens genoeg, en de in stilte lijdende Javaan laat zich in de Vorstenlanden, op de huurlanden, geen half uur langer werk opleggen, als waartoe hij volgens de hadat verplicht is. Geheel anders is het met den inlander gesteld, die woont op apanages die niet verhuurd zijn, doch door den apanagehouder zelve geëxploiteerd worden. Die lui behoeven hard bescherming; men vergelijke eens, hoe het hoofd van het Mangko-Negarasche huis in Soerakarta, zijne suikerrietkultuur etc. drijft, met eene suikeronderneming op gronden door een Europeaan gehuurd, en doe ditzelfde met de koffiekultuur en men zal tot treurige resultaten komen. 't Is werkelijk of de Regeering van Nederlandsch Indie in iederen Europeeschen landbouwer den onderdrukker ziet, en dat er alleen wetten moeten gemaakt worden, om den Inlander tegen den Europeaan te beschermen! Het tegenovergestelde moest in zoovele gevallen wet zijn!!]

Alinea 3 tot en met 5 enz.

Artikel 24 tot en met 27.

Geen aanmerkingen.

Artikel Acht en twintig.

„De Javaansche verhuurder kan den huurder dwingen tot „naleving der contracten, of de ontbinding vorderen, met ver- „goeding van schade, kosten en intresten, indien de huurder „zijne verbintenis niet nakomt.” [NB. Dit artikel ware beter weggelaten, omdat het eene bron van moeielijkheden en processen kan worden. Waarom niet eenvoudig gezegd en dat wel in overeenstemming met de Inlandsche wet: „Bij niet „naleving van het contract door den huurder, „wordt het contract van rechtswege feitelijk „als ontbonden geacht.” ’t Is een heerlijk artikel voor de advocaten om daaruit munt te slaan. Volgens de inlandsche wet (anggar sapoeloeh) houdt het huurcontract op, ten minste de verhuurder heeft daartoe het recht, zoodra twee pachttermijnen niet betaald zijn en treedt hij van rechtswege (inlandsche wet) weder in het bezit van het verhuurde en het contract is verbroken! Maar dit artikel geeft voor een advocaat een heerlijk fond, om eene wijdere strekking te bepleiten en te bewijzen, want vergoeding van schade, kosten en interessen is zeer rekbaar en zou allicht een proces kunnen ontstaan om huurpenningen te trachten te verkrijgen, voor den nog overigen duur van het contract; waartegen dan alweer zou kunnen aangevoerd worden, dat de verhuurder in dat geval ook gedurende den verderen duur van het contract tot het einde toe niet over de gronden zou mogen beschikken, die dan braak zouden blijven liggen. Waarschijnlijk is zoo iets wel niet, maar mogelijk blijft het en dat kan en moet voorkomen worden.]

Artikel 29 tot en met 32.

Geen aanmerkingen.

Artikel Drie en dertig.

Verhuur van gronden aan vreemde Oosterlingen is verboden. [NB. Voor zooverre onze memorie strekt, komt dergelijk

verbod in de anggar sapoeloeh niet voor, integendeel wordt daarin gesproken, zoo wij ons niet vergissen, van verhuur aan Chineezcn. Is het verbod, in dit artikel neergelegd, dus niet een inbreuk op het den Vorsten verzekerd zelfbestuur?]

Door deze bepaling wordt geen verandering gebracht in den verhuur van gronden, door de Javaansche Vorsten en apanagehouders aan Javaansche onderdanen dier Vorsten, overeenkomstig de Javaansche wetten en instellingen.

[NB. Deze bepaling is zeer juist, want verbood het Gouvenement ook dit, dan deed men beter het zelfbestuur der Vorsten maar ineens op te heffen. Van deze bepaling is partij te trekken, om toch gronden te pachten en zich te bevrijden van de vele onzinnige bepalingen, die den Europeaan bij het huren van landen opgelegd worden ter naleving.

Een Europeaan heeft slechts de naam van een Inlander te leenen, om gronden te huren op diens naam en zich als den administrateur van die landen te doen benoemen. Daarentegen bestaat geen verbod.

Een contract kepatiän hieromtrent voor den inlandschen notaris van den Rijksbestierder gesloten, is voor de Inlandsche bevolking verbindend en wordt door de Inlandsche wet beschermd.

Door zoodanig eene overeenkomst stelt de Europeaan zich wel is waar onder de Inlandsche wet, maar dit beschouwen wij als eene veel betere waarborg onzer rechten, omdat die wet veel practischer en lang zoo onzinnig niet is als deze wet.

De Javaansche wet veroorlooft verpanden en hypotheceeren van de apanages, ook verhuren in den meest wettigen vorm, zonder eenige uitsluiting van landaard! Dit artikel en ook onze wetgeving zijn dus in strijd, met de in de Vorstenlanden van kracht zijnde Inlandsche wetten.

Ware men in dit Reglement getrouw gebleven aan deze Javaansche wet en had men dus den landhuurder veroorloofd zijne huurrechten te verhypotheceeren, dan zou dit aan den landhuurder eene weldaad bewezen zijn, want dan zou hij voor

zijne opgenomene kapitalen den geldschietster zekerheid kunnen aanbieden, waardoor van zelve de rentenstandaard zou dalen, gehoorzamende aan den regel: „Hoe meer zekerheid, hoe lager rente!”

Overgangs-bepalingen.

Huurovereenkomsten enz.

De huurder wiens onderneming bij het in werking treden van dit Reglement eene mindere oppervlakte beslaat, dan bij art. 2 van het Reglement is aangegeven, is verplicht zijne onderneming binnen twee jaren, na de in werking treding van deze ordonnantie door het sluiten van nieuwe overeenkomsten, op minstens 200 Bouw bebouwbare grond te brengen; bij gebreke daarvan wordt art. 11 toegepast. [NB. De huurder dus van b. v. 150 of 175 Bouws gronden, die hem gedurende vele jaren een goed bestaan hebben bezorgd en die korte jaren geleden bij den wederinhuur eene zware Becti heeft betaald, die alleen, verdeeld over 20 jaren, kan terugverdiend worden, zal dus, indien hij niet kan slagen in bijhuur, tot eene uitgestrektheid van het vastgestelde minimum, eenvoudig door onwil van den apanagehouder en die door niemand tot verhuren kan gedwongen worden, of door het stellen van onmogelijke eischen, wat ongeveer gelijk staat, uit zijnen eigendom — in casu zijne huur-rechten — dus uit zijn broodwinning — en met zijn gezin op straat gezet worden. Ziedaar waar men toe komt, als men wetten maakt over onderwerpen, waarvan men de gevolgen niet berekent. Wat is in deze het meeste te verwonderen: de barbaarschheid dezer wetsbepaling, of de onzinnigheid van hem, die zich den vader dezer wet durft te noemen?]

Hiermede hebben wij de taak die we ons stelden afgewerkt; gaarne ontvangen wij terechtwijzingen, want 't is ons te doen, om deze wet van zijne gebreken gezuiverd te krijgen en om houdbare toestanden in het leven te roepen; eigenbelang drijft

ons evenmin, want geen belangen binden ons aan de Vorstenlanden, belangstelling wel, want vele jaren brachten wij dáár door; onze ondervinding gaf ons de overtuiging, dat goede bruikbare wetten in overeenstemming met de Inlandsche wetgeving, een heilzamen invloed op de ontwikkeling van landbouw en industrie aldaar zullen hebben; daartoe mede te werken, is het doel van dezen onzen arbeid.

Den Haag, October 1885.

X.

Duitsche kolonisatieplannen.

Met welk eene levendigheid er allerwege in Duitschland over kolonisatie wordt gesproken en geschreven, de plannen daaromtrent loopen altoos nog zeer uit elkaar. De een ijvert voor handels-, de ander voor landbouwkoloniën; de een verwacht alles van den koopman, de ander van den boer, en evenzeer bestaat er verschil van meening bij de vraag, op welke landstreken in de eerste plaats de aandacht moet worden gevestigd. Dientengevolge is de geheele zoogenaamde kolonisatiebeweging verdeeld in vier verschillende groepen.

De gewichtigste dezer groepen schijnt die te zijn, welke zich nitsluitend bezig houdt met Nieuw Guinea. Uit haar is eene maatschappij ontstaan, die in nauw verband staat met de Duitsche Zuidzee-ondernemingen, een krachtigen steun vindt bij groote Hamburgsche firma's en rijke bankiers, onder anderen Bleichröder en Hanseemann, achter zich heeft. Deze maatschappij schijnt zich eene exploitatie door middel van plantagearbeid ten doel te stellen. Zij verlangt geen landverhuizers, geen zelfstandige blanke kolonisten, maar inlandsche werklieden en blanke ambtenaren. Zij werkt maar stil voort; doch schijnt, naar al wat men hoort, te hebben besloten, snel en krachtig door te tasten, zoodra zij de rapporten zal hebben ontvangen

van de ingenieurs, scheikundigen, houtvesters en warenkenners, die zij naar ginds heeft afgevaardigd. Het geschil tusschen Duitschland en Spanje over de Carolinen-eilanden is voor haar eene zaak van groot belang.

De tweede kolonisatie-groep is de Duitsche Oost-Afrikaansche maatschappij. Deze heeft het meest van zich doen spreken. Zij heeft de meeste militaire personen in dienst, wordt door invloedrijke hoog-conservatieven ondersteund, en schijnt over zeer ruime geldmiddelen te beschikken, zonder dat het profane publiek weet vanwaar die komen. Voor haar heeft het rijk in materiele aangelegenheden tot nogtoe het meest gedaan, daar ten haren behoeve de demonstratie der Duitsche oorlogsvloot aan de kust van Zanzibar heeft plaats gehad, terwijl nu ook alle schikkingen zijn gemaakt om het geheele sultanaat Zanzibar langzamerhand onder Duitsche bescherming te brengen. Tot nogtoe heeft deze maatschappij aan de oostkust van Afrika een gebied van ongeveer 6000 vierkante Duitsche mijlen verworven; dat wil zeggen: hiertoe de noodige tractaten met de inlandsche hoofden gesloten. Een dertigtal blanken zijn als hare gevolmachtigden met het daarbij behorende inlandsche personeel daar ginds werkzaam om er de macht en het gezag der maatschappij te bevestigen, stations aan te leggen, kortom: de onderneming ter plaatse te organiseeren. Reeds zijn er vijf stations geopend, benevens een centraal-station op het eiland Zanzibar zelf. De maatschappij geeft aandeelbewijzen van 5000 mark uit en tracht welgestelde landbouwers, die derwaarts zouden willen verhuizen, als zelfstandige planters op haar gebied bijeen te brengen. Zij is voornemens, van de omwonende slavenhandelaren de gevangen slaven op te koopen, die alsdan terstond „in beginsel” vrij, maar verplicht zullen zijn op eene aangewezen plaats te wonen, ten einde aldaar in eene matig begrensde afhankelijkheid aan de cultuur te werken. Zij worden dus in zekeren zin lijf-eigene boeren.

Als nevens deze tweede groep staande kan de Duitsche

Witu-maatschappij worden beschouwd. Hiertoe behooren eenige voorname personen, onder anderen de eerste burge-meester van Berlijn, die echter tot nogtoe in organisatie der maatschappij weinig geestkracht hebben betoond. Naar allen schijn heeft zij, met hulp der bekende reizigers in Afrika, gebroeders Denhardt, het eigendomsrecht op eene voortreffelijke Oost-Afrikaansche kuststreek ten noorden van Zanzibar verkregen, maar ontbreekt het haar Uitvoerend Comité aan ondernemingsgeest, niettegenstaande het Duitsche rijk dat geheele uitgestrekte gebied reeds onder bescherming heeft genomen. Bij de oprichting dezer maatschappij was er meer geestdrift dan geld en tot nogtoe is hare ineensmelting met de Duitsche Oost-Afrikaansche maatschappij alleen ten gevolge van wederzijdsche jaloesie verhinderd.

De derde kolonisatiegroep is ontstaan uit de zoogenaamde Duitsche Koloniale Vereeniging. Deze Vereeniging werkt tot nogtoe door middel van vergaderingen en brochures. Zij telt 15,000 à 18,000 leden, die eene kleine jaarlijksche contributie betalen en daarvoor een goed geredigeerd tijdschrift ontvangen, hetwelk eigenlijk dient om de belangstelling in koloniale politiek levendig te houden en uit te breiden. Bovendien geeft het hoofdbestuur inlichtingen omtrent koloniale aangelegenheden, enz. Ter wederlegging van het dikwijls herhaalde verwijt, dat de Vereeniging zich het meeste laat hooren, maar het minste doet, is er onlangs uit haar midden eene „groep van handeling” gevormd, die eene Duitsche model-kolonie in Brazilië wil aanleggen. De personen aan het hoofd dezer speciale onderneming zijn over 't algemeen mannen die algemeen vertrouwen genieten. In Zuid-Brazilië bestaan reeds vele bloeiende vrije Duitsche koloniën, die men niet moet verwarren met die nederzettingen van ongelukkige blanke halfslaven in eenige Braziliaansche districten, waar een aantal Duitschers jammerlijk ten gronde zijn gegaan. De „groep van handelen” verlangt nu rechtstreeksch Duitsche landbouwkoloniën, die wel niet van staatswege met Duitschland zijn

verbonden, maar ten doel hebben, den Duitschen geest in Zuid-Brazilië tot verdere ontwikkeling te brengen. Hiertoe zal men trachten den stroom der Duitsche landverhuizing naar Noord-Amerika voortaan gedeeltelijk naar Brazilië af te leiden. Dienaangaande moet men echter niet uit het oog verliezen, dat nog op dit oogenblik in Pruisen alle aansporing tot landverhuizing naar Brazilië verboden is, tengevolge van een schandelijken handel in menschen, ook in Duitsche landverhuizers, die door Europeesche reeders in gemeenschap met Braziliaansche planters werd gedreven. En tot nogtoe wil prins Bismarck, die alle verhuizing van landbouwers naar vreemde staten tracht tegen te gaan, zich niet laten overhalen om dat verbod in te trekken.

Tot de vierde kolonisatiegroep behooren voornamelijk de groote handelsfirma's der Duitsche Hanzesteden, die aan de Westkust van Afrika en elders, hier en daar verspreid, gedomicilieerd zijn. Aan de kolonisatiebeweging nemen zij slechts in zoover deel als het onder gegeven omstandigheden in het belang hunner oude handelsbetrekkingen noodig wordt geacht. Vroeger, dat wil zeggen: tijdens de koortsachtige agitatie in onze binnenlandsche gewesten ter zake van koloniale politiek, stonden zij zelfs vijandig daartegenover. Later hebben zij echter, bij voorkomende gelegenheden, zich bij de beweging aangesloten, ten einde zich, gelijk bijv. op Zanzibar, niet alle leiding uit de handen te laten nemen. Verder behooren tot deze vierde groep natuurlijk ook alle wereldhuizen, die reeds lang vóór het ontstaan der tegenwoordige kolonisatiebeweging overzeesche handelsfactorijen bezaten, welke zij nu gaarne onder bescherming des rijks zien geplaatst.

Bij deze schets der beweging in Duitschland verdient het echter alle aandacht, dat hier te lande de geestdrift voor Stanley en den Congo, alsook voor de onderneming van den Koning van België inmiddels zeer snel is verflauwd. Wel zijn er ook nog vele Duitsche reizigers voor koning Leopold en zijne maatschappij in het Congogebied werkzaam, maar in

wetenschappelijke Duitsche kringen en in de pers wordt er steeds meer en meer geijverd tegen eene overschatting van de Congolanden. Heeft Hugo Zöller met zijne berichten dienaangaande groot opzien verwekt, nog veel meer opzien wekt thans de brochure van Dr. Pechuel-Löschke, die rechtstreeks op Stanley aanvalt en diens onlangs verschenen werk voorstelt als eene reeks van phantasiën.

Dr. Löschke, een bekende Afrika-reiziger, was in 1882 door het Brusselsche Congo-comité uitgezonden om in West-Afrika als plaatsvervanger van Stanley op te treden. Diep gekrenkt over hetgeen Stanley van hem in het genoemde werk heeft gezegd, antwoordt hij nu in zijne beschuldigende brochure *Herr Stanley und das Congo-Unternehmen*. Löschke heeft in zijn geschrift eenige documenten ingelascht, die voor Stanley alles behalve gunstig luiden. Ook is zijn aanval zoo kras, dat Stanley wel tegen wil en dank er op zal moeten antwoorden. Evenzoo zal het Brusselsche Comité er niet op kunnen zwijgen; want Löschke heeft dit lichaam niet minder scherp de les gelezen. Daar er ook groote Nederlandsche belangen, aan de Congo door de Rotterdamsche Nieuwe Afrikaansche Handelsvennootschap vertegenwoordigd, bij de zaak betrokken zijn, zal een kort overzicht van het geschrift uwen lezers wel niet ondienstig zijn.

Löschke betuigt, reeds van den beginne af Stanley's voorstellingen omtrent het „nieuwe Kanaän aan de Congo” te hebben gewantrouwd en — op grond van eigen kennis der toestanden — ze ook steeds te hebben tegengesproken. Tengevolge daarvan had hij herhaaldelijk van koning Leopold aanzoek ontvangen om in dienst der Belgische Associatie eene expeditie tot grondig onderzoek naar de Congo te ondernemen, — en na lang aarzelen had hij die opdracht aanvaard. Dit was geen bijzonder gemakkelijke taak; want onder al de leden van het Brusselsche Comité was er geen, die zich eenig denkbeeld kon maken van de werkelijke toestanden in West-Afrika; al die heeren waren min of meer bevangen door

phantastische schemerbeelden van groote rijkdommen, en zijne terechtwijzingen vonden daar weinig of geen geloof. Nauwelijks was hij op reis gegaan, of er was een spel van intriges tegen hem begonnen, en sedert het eerste oogenblik waarop hij in West-Afrika voet aan wal had gezet, had hij Stanley's vijandigen invloed ondervonden en bemerkt hoe hij, „de Duitsche spion,” dien man een doorn in 't oog was. De hem toegezegde scheepsgelegenheid op de Congo voor het vervoer der goederen die hij voor zijne expeditie noodig had, werd hem onthouden; zijne manschappen werden hem afgetroond; alle vooraf verzekerde hulp van Stanley en diens vrienden werd hem geweigerd; kortom, er werd een stelsel van belemmering in praktijk gebracht, om hem tot de terugreis te doen besluiten eer hij nog met de uitvoering zijner taak begonnen was. Alleen aan de loffelijke voorkomendheid en krachtige tegemoetkoming van het Nederlandsche handelshuis aan de Congo had hij het te danken, dat hij ten slotte zijne goederen kon bergen en naar Vivi kon gaan.

Bij dit verhaal voert Lösche eene reeks beschuldigingen aan, die in 't kort hierop nederkomen: Stanley heeft volstrekt geen begrip van bestuur of regeling. Het is een man vol eerezucht en zonder gevoel. Vandaar dat hij zijn personeel, zoowel blanken als negers, zoo slecht behandelde. Tengevolge eener al te levendige verbeeldingskracht heeft hij het Brusselsche Comité leugens wijsgemaakt. Van het Congo-gebied kent hij alleen hetgeen onmiddellijk aan de rivier ligt. Wat hij vertelt van de weelderige natuur des lands is onwaar. De bevolking is er niet geschikt voor een ruim verbruik. Het klimaat is er ongezond. Levensmiddelen waren er bij de inboorlingen zelfs niet voorhanden. De voorspiegeling van kolossale winsten voor den handel door aanleg van een spoorweg waren zwendelaarspraatjes. De berichten omtrent eene vloot van stoomschepen op de Congo en de ruime bevaarbaarheid der rivier tusschen zekere stations zijn tot op dit oogenblik onwaar geweest. De inlanders haten de Belgische

Associatie en maken het haar op den duur lastig. In strijd met zijne hoogdravende phrasen over menschelijkheid liet Stanley zijne zwarte slaven in ketens kluisteren, zieken en gezonden aan elkaar gekoppeld ten arbeid zweepen. De beste levensmiddelen uit Europa wist hij voor zich zelf in te palmen, terwijl hij zijne blanke ambtenaren op de stations gebrek liet lijden en geen maatregelen in het belang hunner gezondheid nam. Vandaar dat zoovele blanke beambten zoo spoedig mogelijk de Associatie den rug toekeerden. Van wetenschappelijke of landhuishoudkundige dingen weet hij niets: anders toch had hij nooit zoo hoog kunnen roemen op de vruchtbaarheid van een land, dat slechts aan de hellingen langs de rivier smalle wouden, maar daarbij slechte weigronden en daarachter gemiddeld een dorren bodem heeft. Over 't algemeen zijn de aldaar woonachtige kooplieden, beter dan Stanley met de toestanden en de gesteldheid des lands bekend, wijselijk bij den kustzoom gebleven. De ongehoorde sommen, die de Brusselsche Associatie tot nog toe heeft besteed, hebben niets opgeleverd, waaruit men eene geëvenredigde rente zou kunnen verwachten.

Na dit alles te hebben aangevoerd, zegt Lösche ten slotte, dat hij tot nu toe had gezwegen ingevolge zijn contract met het Brusselsche Comité, waarbij het hem evenals aan andere contractanten verboden was, iets ongunstigs omtrent het Congogebied openbaar te maken. In een zijner vroegere berichten omtrent gevechten aan de Congo eischte het Comité zelfs schrapping van een volzin, alleen omdat daarin iets ten gunste van de Brazza voorkwam. Zijdelings beschuldigt Lösche zelfs het Comité, dat het zijne kaarten van de Congo heeft verminkt en klaagt hij, dat er te Vivi eenige brieven van hem zijn verdonkeremaand, waarin hij den werkelijken toestand van het Congogebied had beschreven en die hij naar Brussel had willen opzenden. Wat daarvan zij, hij had zich tot nog toe stil gehouden; doch thans, na Stanley's ongegronde aantijgingen, na het verwijt dat hij heeft verwaarloosd wat Stan-

ley had tot stand gebracht, achtte hij zich niet langer gebonden om te zwijgen en heeft hij „gedeeltelijk” gesproken. Voor de juistheid zijner vertogen beroept hij zich op mannen als Combe, Chavanne, Tisdal, enz. alsook op verschillende documenten. Het is licht te begrijpen, dat zijn geschrift een geducht opzien heeft verwekt. Was in den laatsten tijd de geestdrift voor Stanley, voor de Congo en voor de Belgische Associatie reeds aanmerkelijk verflauwd, thans eischen ook diegenen, welke tot nogtoe Stanley en zijne onderneming verdedigden, dat de zaak zal worden onderzocht, en ook zij wantrouwen nu den „grooten Amerikaan” en zijn werk.

Ten slotte nog iets over de plannen der Duitsche Oost-Afrikaansche maatschappij. Deze maatschappij wil thans krachtige pogingen aanwenden om hare denkbeelden omtrent kolonisatie door middel van openbare vergaderingen meer onder het volk te brengen. In de Rijnprovincie en Westfalen is onlangs deze beweging geopend. Onlangs is ook te Berlijn met dat doel eene groote volksvergadering gehouden, die bijgewoond werd door vele voornamen personen uit de ambtenaars- en financieele kringen. De beide voornaamste sprekers waren dr. Karl Peters, voorzitter der maatschappij, en de ook in Nederland bekende zendingsdirector Fabri. Het doel en de werkzaamheden der maatschappij zijn hiervoren beschreven. In de vergadering werden die mededeelingen bevestigd en een toekomst-programma der maatschappij ontwikkeld. Het gewichtigste punt in dit programma luidt: den handel met de groote en goed bevolkte landstreken in het gebied der Oost-Afrikaansche meeren te monopoliseeren. Voorloopig zullen de karavanenwegen verbeterd, later — dat wil zeggen: na eenige tientalen jaren — zal er een spoorweg van de kust naar de Victoria-, Albert- en andere meeren tot aan de oostelijke grens van den Congostaat worden aangelegd. De kosten worden begroot op 120 millioen mark. Tevens werd er medegedeeld, dat er ten zuiden van Zanzibar eene haven is verkregen, zoo groot dat 60 à 80 oorlogschepen er in kunnen liggen. Voor

een model van organisatie werd er gedacht aan de vroegere Oost-Indische Compagnie en nog meer aan de Nederlandsche Handelsmaatschappij. Herhaaldelijk en breedvoerig spraken de heeren Peters en Fabri over de Nederlandsche koloniën. Beiden gewaagden met hooge waardeering van de Nederlandsche koloniale politiek, wier stelsel van verdraagzaamheid jegens de inboorlingen en onderworpen volksstammen zij roemden als eene verstandige tactiek, waaraan zij in vele opzichten de voorkeur boven het Engelsche stelsel schenen te geven.

(*Nieuwe Rotterdamsche Courant.*)

BOEKAANKONDIGING.

Debet of credit? door Mr. N. P. van den Berg.
Batavia, G. Kolff en Co., 1885.

De voor Nederland onbehagelijke stelling, dat het zich gedurende jaren heeft laten onderhouden, althans ten deele, door Indie, is vrij algemeen aangenomen als een onbetwistbaar feit; maar juist het onbehagelijke dat in dit feit is gelegen moest in onze dreven eene aansporing zijn voor sommigen om te pogen de financieele gevolgen der koloniale staatkunde in een tegenovergesteld licht te plaatsen en te trachten het betoog te leveren dat juist omgekeerd, Indie, in weerwil van de groote geldelijke offers die het aan Nederland heeft gebracht, nog schuldvorderingen ten bate van het moederland zou te vereffenen hebben. Ten minste beproefde onlangs een der groote dagbladen uit de hoofdstad eene nieuwe rekening op te maken, waaruit zou blijken:

dat, wanneer men zich tevreden stelt met enkelvoudige renterekening over de indertijd aan Indie voorgeschooten kapitalen, na aftrek van hetgeen telken jare door Nederlandsch Indie zoo wegens batig slot als (van 1836 tot 1864) voor rente betaald werd, Indie eene som van f 306.503.318 meer aan het moederland betaald heeft dan het moederland van Indie had te vorderen; maar

dat, wanneer de rekening wordt opgemaakt met toepassing van samengestelden of oplopenden interest, wat naar des stellers meening „eene rechtvaardige afrekening voor het moederland zoowel als voor Indie” uit den aard der zaak medebrengt, het moederland ten laste van Indie eene vordering kan doen gelden van f 615.558.501, met inbegrip van Indie's aandeel in de leening van 1883 ad f 45.675.000.

De heer van den Berg heeft hierin aanleiding gevonden, op zijn beurt, de rekening tusschen Nederland en Indie op te maken. Hij komt, na uitvoerige beschouwingen, waarmede men in de brochure zelve gelieve kennis te nemen, tot de slotsom dat het totaal debet van Indie eene som uitmaakt van f 315.325.000 en dat van Nederland eene som van f 844 miljoen, zoodat ten slotte een saldo van ruim f 528 miljoen in het voordeel van Indie ter vereffening zou overblijven. Dit saldo van f 528 miljoen stijgt bij het in rekening brengen van enkelvoudige rente op den voet van 4 pCt. tot f 1080 miljoen en van 5 pCt. tot f 1207 miljoen. Samengestelde interest tegen 4 pCt. brengt het saldo op f 1329 miljoen en tegen 5 pCt. op f 1585 miljoen.

Met volkomen instemming laten wij hier de conclusie volgen waarmede de heer van den Berg deze nieuwe studie besluit. Zijne korte breede beschouwingen geven inderdaad het ware standpunt aan, van waaruit de financiële verhouding van Nederland en Indie voortaan moet beoordeeld worden:

„Aan het eind gekomen van het onderzoek, waarvan wij in de voorafgaande bladzijden rekenschap trachten te geven, zijn wij de eersten om te erkennen, dat het eene meer dan bekrompen opvatting ware de balans, die als slotsom van dat onderzoek den lezer werd voorgelegd, te beschouwen als het laatste woord, dat over de onderlinge verhouding van de beide deelen van het Rijk te zeggen valt. Inderdaad hebben de geleverde becijferingen ook in ons oog slechts eene zeer betrekkelijke waarde. Hoogere belangen dan geld alleen treden

bij Nederlands aanrakingen met Indië op den voorgrond. De waarde van het „onschatbare kleinood der Oost-Indische bezittingen,” dat „de wakkerheid, stoutheid en ondernemende aard van onze kloeke voorvaderen” aan Nederland in den schoot deden vallen, wordt niet bepaald door de millioenen, die Indië ten tijde van de Compagnie in de beurzen harer actiehouders, en in lateren tijd in 's lands schatkist heeft doen vloeien, maar door den invloed, dien het bezit van Indie op de ontwikkeling en de bevestiging van het volksbestaan en de volkswelvaart der Nederlandsche gewesten heeft uitgeoefend en door de beteekenis, die Nederland als koloniale mogendheid nog in den raad der volken bezit. En Indie heeft op zijn beurt geheel andere verplichtingen aan Nederland dan voortvloeien uit de geldelijke ondersteuning, die het nu en dan van het moederland heeft genoten, en waarmede wij in onze becijferingen alleen rekening konden houden.

„Op de waardeering van deze indirecte lusten en lasten komt het eigenlijk aan, en in verband hiermede veroorloven wij ons ten slotte nog de volgende opmerkingen.

„Tot welke hoogte men het cijfer van de opofferingen, die Nederland zich in vroegeren en lateren tijd ten behoeve van Indie getroostte, ook moge opvoeren, het is aan geen redelijken twijfel meer onderhevig, dat de gebrachte offers meer dan ten volle vergoed zijn door hetgeen in klinkende munt rechtstreeks van de Indische kas in de Nederlandsche staatskas gevloeid is. Hoe men de rekening ook make, er blijft noodwendig een min of meer aanzienlijk saldo over, waartegen geene opofferingen van geldelijken of eenigen anderen aard kunnen worden overgesteld, en dat saldo verkrijgt door bijvoeging van de indirecte voordeelen, die het bezit van Indie aan Nederland opleverde, een nog heel wat beteekenisvoller aanzien, want wij kunnen niet anders dan een ontkennend antwoord geven op de vraag van den heer de Waal, „of het zoo gewaagd zou zijn het er voor te houden, dat de indirecte voordeelen op zich zelve al de kosten dek-

ken, tot welke het bezit van Indie den Nederlandschen Staat verplichtte," sedert de boedel van de Compagnie in zijne handen overging¹⁾.

„Het debet van Nederland moet dus nog aanmerkelijk stijgen door het in rekening brengen van die indirecte voordeelen; maar voor zoover men goed mocht vinden er Indie's rekening mede te crediteeren, behoort men haar te gelijker tijd te belasten met al de weldaden, die Indie aan de vestiging en de uitbreiding van het Nederlansch gezag in deze gewesten heeft te danken, — „een geregeld bestuur, een rechtvaardige rechtspraak, bescherming der inlandsche bevolking tegen mishandeling en knevelarij van de zijde harer hoofden, goede middelen van verkeer en vele andere voordeelen van de Europeesche beschaving," gelijk die weldaden nog onlangs in een van de Tweede Kamer uitgegaan staatsstuk werden opgesomd²⁾. Gaarne erkennen wij, dat de waarde van dit alles niet hoog genoeg kan worden aangeslagen, dat Indie onder ons beheer ongelijk beter af is dan wanneer het onder zijne eigene vorsten ware gebleven, en dat dit voorrecht alleen misschien ten volle opweegt tegen de ruim f 500 milioen, die Nederland in de laatste vijftig jaren van Indie heeft genoten; maar als een nauwgezet boekhouder mogen wij niet over het hoofd zien wat het aan den anderen kant aan Indie gekost heeft om eeuwen te moeten voldoen eerst aan de eischen van de Compagnie en later aan die van het exploitatiestelsel, dat „ter verlichting van de lasten van Onze beminde onderdanen" (in Nederland) aan Indie werd opgedrongen."

„De Compagnie fnuikte op onmeedoogende wijs den eigen handel der inboorlingen, en deed hen gebukt gaan onder

1) De Waal, Ant. ov. kol. onderw. II, 152.

2) Voorloopig Verslag over het voorstel van Dedem tot regeling van de verhouding der geldmiddelen van Nederlandsch Indie tot die van het Rijk in Europa, § 4.

de contingenten en verplichte leverantiën, die de arme bevolking ten bloede toe uitzogen ¹⁾).

„Het Cultuurstelsel, zooals het gaandeweg ontaardde onder den steeds toenemenden aandrang van het moederland tot erlanging van remises, belemmerde de ontwikkeling van de vrije inlandsche landbouwnijverheid, en drukte te zwaarder naarmate men uit de opbrengst er van meer voorzag in Nederlandsche behoeften, terwijl men Indie een groot deel van het hoogst noodige onthield, zelfs in de jaren toen de moeilijkheden uit den afval van België voortvloeiende met behulp van Indie glansrijk waren te boven gekomen, en Nederland volkomen bij machte zou geweest zijn om zonder verdere financiële hulp van Indie op eigen krachten alleen te steunen ²⁾).

„Had Nederland dit gedaan in welk een geheel anderen toestand zou dit deel van het Rijk dan tegenwoordig verkeeren? Want het is niet twijfelachtig wat Indie geleidelijk en zeker had kunnen worden, als het moederland, zorgende

1) G. H. van Soest, *Geschiedenis van het Cultuurstelsel*, I, bl. 68.

2) Mr. N. G. Pierson, *Koloniale politiek*, bl. 190. Het ware te wenschen geweest, dat Nederland in zijne aanrakingen met Oost-Indie de wijze lessen betracht had, die onlangs aan de ingezetenen van West-Indie werden voorgehouden. „Op anderen te steunen verraadt zwakheid. Eerst wanneer alle krachten om op eigen beenen te blijven staan te vergeefs zijn beproefd, en alle middelen daartoe zijn uitgeput, is het zoeken naar nieuwen steun geoorloofd;” — dus leest men in het antwoord van den Gouverneur van Suriname op het Voorloopig Verslag van den Kolonialen Raad over de Surinaamsche begroeting voor het dienstjaar 1885. — en het is te hopen, dat deze opmerkingen zullen worden ter harte genomen door hen, die tegenwoordig in Nederland de leer verkondigen, dat voor eene blijvende vermeerdering van de belastingen in het moederland geene reden bestaan kan, aangezien de kansen op het weder te voorschijn roepen van Indische overschotten geenszins hopeloos zijn, wanneer men op den thans ingeslagen weg maar onbeschoemd voortgaat met het besnoeien der Indische uitgaven, en het zoo hoog mogelijk opschroeven der Indische belastingen!

voor veiligheid, goede gemeenschapsmiddelen, bevløeiingswerken en doelmatig onderwijs, en zich bepalende tot het heffen van de belastingen noodig om alleen in Indie's behoeften te voorzien, datgene had verricht wat de onafwijshare plicht is van elke goede regeering, die tot geen prijs van het meten met twee maten weten wil.

„Wie de opmaking van eene balans der indirecte, lusten en lasten mocht willen beproeven, late deze vraag vooral niet onbeantwoord, want dat antwoord zal het duidelijk maken, dat het Nederlandsche gezag niet louter gewin bracht aan de beminde maar bruine onderdanen in dit gedeelte van het Rijk.

„Met treffende juistheid wordt dit aangetoond in de nitmuntende Memorie van toelichting door den heer van Dedem toegevoegd aan zijn voorstel van wet tot regeling van de verhouding der geldmiddelen van Nederlandsch Indie tot die van het Rijk in Europa, een staatsstuk van groote blijvende waarde, waarin de tekortkomingen van ons regeeringsbeleid in Indie worden bloot gelegd met eene warmte van overtuiging, die eerbied afdwingt en de oogen moet doen opengaan van allen, die ter goeder trouw van meening mochten zijn, dat Nederland niet te kort schoot in het nakomen van zijne verplichtingen tegenover Indie, en dat de rekening tusschen beide deelen van het Rijk gezegd kan worden naar genoegen van partijen te zijn vereffend. Mogen „de geestkracht, waarvan de indiening van dat voorstel, na het mislukken van vroegere pogingen ter bereiking van hetzelfde doel, getuigt, en de zorg aan de toelichting en verdediging er van besteed” ¹⁾, hare belooning vinden in het veldwinnen onder het volk van Nederland van de overtuiging, „dat belanglooze goede wil van zijn Nederlandschen landbeheerder, die zich beijvert hem naar zijn eigen aard en aanleg te ontwikkelen en te leiden, het eenige is wat op den duur den inlander ten bate kome en

1) Voorloopig Verslag, u. s. § 1.

hem de eeuwenlange onderdrukking vergoeden zal, waaronder hij tot in deze dagen gebukt ging" ¹⁾).

„Behoeft het na dit alles nog betoog, dat wij, lettende op hetgeen Nederland reeds in zoo ruime mate van de kolonie heeft genoten, geen vrede hebben kunnen met de wijze waarop men aldaar bezig is om tot eene definitieve regeling van de verhouding der wederzijdsche geldmiddelen te geraken? Met onverdeelde instemming huldigen wij het beginsel, nedergelegd in artikel 1 van het gewijzigd wetsvoorstel van den heer van Dedem, dat alle Rijksuitgaven, strekkende ten behoeve van Nederlandsch Indie, of door het bezit van Nederlandsch Indie veroorzaakt uit de geldmiddelen van Nederlandsch Indie worden vergoed. Maar dat, met bestendiging van de bijzondere restitutieposten, voor die uitgaven een vast cijfer van f 4.000.000 's jaars wordt aangenomen, zonder dat van eene deugelijke en proefhoudende staving van dat cijfer blijkt, dunkt ons eene regeling, die, hoe men in het Voorloopig Verslag ook getracht hebbe haar te vergoelijken, een sterke familietrek verraadt met de kunststukken van 1836, waarover Luzac indertijd zoo onmeedoogend den staf brak. Eene verplichte bijdrage van Indie aan Nederland van f 4.000.000 's jaars staat gelijk met eene schuldoplegging van f 100 miljoen, en door hiertoe het bevel te geven, vóór dat de rechtmatigheid der vordering tot den laatsten gulden toe is aangetoond en bewezen, stelt Nederland zich onvermijdelijk bloot aan de verdenking van er op uit te zijn om als administrateur der financiële belangen van Indie eene zekere vergoeding boven de werkelijke onkosten van het aan zijne zorgen toevertrouwde beheer te bedingen, in den geest als dit in het derde artikel van den schrijver in de Amsterdammer wordt aangegeven. Zijns inziens ware voor een dergelijke vergoeding op den voet van „eene

1) Dr. J. van Vloten, *Levensbode*, IV, bl. 15.

„zekere percentsgewijze provisie van de som die door Neder-
 „land wordt geadministreerd,” veel te zeggen, en onwaarschijn-
 „lijk is het niet dat deze opvatting ook door anderen in patria
 zal gedeeld en toegejuicht worden; — maar men houde het
 mij ten goede, dat ik er mij niet mede kan vereenigen, en
 de voorkeur geef aan de opvatting van Burke, dat „in staat-
 „kunde, grootmoedigheid niet zelden de ware wijsheid is en
 „een groot rijk” — gelijk het onze in dezen archipel — „en
 „een bekrompen geest slecht bijeen komen.”

V A R I A.

De Carolinen-eilanden, over welke Duitschland en Spanje het te kwaad hebben gekregen, zijn gelegen tusschen 5° en 10° noorderbreedte, en den 135^{en} en 161^{en} graad oosterlengte, nagenoeg op gelijken afstand der Philippijnen en van Nieuw-Guinea. Soms wordt onder dien eilandengroep den archipel Pelew begrepen en nog andere groepen, doch de meeste geographen onderscheiden deze verschillende eilanden.

Het grondgebied der Carolinen is betrekkelijk klein. De meeste der vijf honderd eilanden of eilandjes, waaruit de archipel bestaat, zijn onbewoond. Het grootste eiland heeft niet meer dan twintig kilometers diameter, drie of vier hebben eene zekere uitgestrektheid, doch de overigen zijn onbeduidend en voor het meerendeel niets meer dan koraalriffen.

Het voornaamste, Ponapi, verheft zich tot 900 meters boven de zee in het centraal gedeelte. Het wordt veel bezocht door walvischvaarders, en er heerscht nog al levendigheid. De Europeesche handel voert er ijzer, tabak, wijn, gedistilleerd enz. aan, en de inboorlingen ruilen er tripang en kokosolie. Er bevinden zich daar, evenals te Yap of Gouap kleine voorspoedige Europeesche kolonien. Men schat de bevolking van Ponapi op 5.000 en die van Yap op 2.000 zielen.

Het klimaat der Carolinen is alleraangenaamst in weerwil van hare tropische ligging; de warmte wordt er gestadig ge-

temperd door de zeewinden. De overvloedige regens en de warmte onderhouden er eene zelfs voor een tropenland buitengewone vruchtbaarheid. Men treft er dan ook de meeste verscheidenheid van gewassen aan. De kusten zijn bedekt met de prachtigste vruchtboomen en de hellingen der bergen zijn ingenomen door rijke bosschen. De inlanders houden er vooral veel pisangboomen op na, die een hunner voornaamste voedingsmiddelen opleveren.

De inheemsche bevolking wordt op een twintig duizendtal zielen geschat. Zij zijn voor het meerendeel uitnemende zee-lieden. Zij ondernemen vaak verre tochten op hunne prauwen en beroemen zich op de gevaren die zij op zee hebben getrotseerd. Zij staan gewoonlijk onder hun eigen hoofden, die min of meer gezag, volgens bestaande overleveringen, uitoefenen.

De Carolinen werden ontdekt door de Portugeezen in 1525. Eerst in 1883 heeft Spanje die eilanden gaan beschouwen als tot haar koloniaal gebied behoorende, doch, behalve enkele pogingen van Spaansche zendelingen om de inlanders tot het katholicisme te bekeeren, werd er nooit van Spaansche zijde iets gedaan om er feitelijk gezag uit te oefenen, totdat Deutsche oorlogschepen nu onlangs de Spaansche bodems, die er heen gezonden werden, in de onbehagelijke positie plaatsten om achter het net te visschen.